POSLANIKOV EDEB

Abdulaziz bin Muhammed

NASLOV ORIGINALA

معالم في السلوك و تزكية النفوس

عبد العزيز بن محمد بن علي آل عبد اللطيف

PREVOD:
FAHRET KADRIĆ

KOREKTOR:
ZINAIDA HASANAGIĆ

LEKTOR:
OMER RESULOVIĆ

RECENENTI:
AHMED ISMET BEČIĆ
DŽEVAD HOT

IZDAVAČ:
UDRUŽENJE GRAĐANA "MEKTEB"

DTP:
SUHEJB DJEMAILI

Abdulaziz bin Muhammed

POSLANIKOV EDEB

Skoplje, 2011.

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog

UVOD

Hvala Allahu, od Njega pomoć i oprost molimo, Njemu se utječemo od zla duša naših i djela loših. Koga Allah uputi na Pravi put, za njega zablude nema, a koga On u zabludi ostavi, taj uputi neće naći. Svjedočim da nema boga osim Allaha, Jedinog, Koji sudruga nema, i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik.

Zaista primjerno ponašanje i duševni progres zauzimaju veoma značajno mjesto u našoj vjeri. Ispravni prethodnici (selefu-salih) posvećivali su ovome veliku pažnju, kako teoretski, tako i praktično. Primjerno ponašanje vjerno oslikava ono što naša unutrašnjost krije jer zdrava vanjština mora iza sebe imati zdravu unutrašnjost, a vrijedi i obratno.

I pored velike potrebe za razumijevanjem ove tematike, kako teoretski, tako i praktično, ne nailazimo na adekvatnu savremenu literaturu čiji je predmet proučavanja ponašanje i duševni progres kroz prizmu ehli- sunnetske metodologije. U nedostatku stručne literature koja će se baviti liječenjem svih vrsta poremećenosti, zapažamo veoma mnogo neprimjerenosti u ponašanju kao i moralne devijacije koje su sveprisutne kako kod pripadnika ehli- sunneta, tako i kod drugih.

Zbog svega ovoga, odlučio sam da dam svoj doprinos na ovom polju i, uz Allahovu pomoć, napisao sam ovu knjigu koja je pred vama.

Knjiga je podijeljena u dva dijela. Prvi dio govori o znamenitostima u ponašanju i potrebi duševnog progresa kroz kratak pregled pregnuća naših ispravnih prethodnika na ovom polju. Moral i primjerno ponašanje kod ispravnih prethodnika smatrani su sastavnim dijelom vjerovanja, a ovoj temi posvećivane su posebne knjige. Štaviše, tematiku ponašanja i primjernog vladanja ponekad su obrađivali kroz knjige akide (vjerovanja), jer je ponašanje, u osnovi, dio imana i jedna od njegovih osnovnih karakteristika, tako da su iman i ponašanje neodvojivi.

Apologetičari iz murdžijskih redova stremili su ka zapostavljaju pitanja ponašanja i ahlaka općenito, jer se,

shodno njihovom učenju, iman sastoji samo od vjerovanja srcem, pa su na taj način zapostavili kako vidljiva djela, tako i djela srca. Tevhid kod njih podrazumijeva samo tevhid gospodarstva (tevhidur- rububijje) a ne i tevhid obožavanja (tevhidul- uluhijje) pa su stoga okrenuli leđa bilo kakvom produhovljenju u ahlakskom pogledu.

Drugi dio knjige sastoji se od pet tema koje govore o ponašanju općenito, a te teme su:

1. ehli-sunet spoznao je istinu, a ujedno je milostiv prema ljudima;
2. produhovljenje (duševni progres);
3. djela srca;
4. šejtanske spletke;
5. iskrenost i umišljenost;

Nastojao sam što konciznije obraditi teme, premda sam ponegdje dao i detaljna pojašenjenja određenih pitanja koja su mnogima nepoznata. Navodio sam razne primjere, kako praktične, tako i teoretske iz života ispravnih prethodnika i onoga na čemu su bili o pitanju primjernog ponašanja kao i iskrenosti prema Allahu i potpunog ostvarenja robovanja samo Allahu i nikom drugom.

Prilikom navođenja stvarnih primjera iz života ispravnih prethodnika kažemo: "Od Allaha oprosta tražimo za riječi koje nam ne dolikuju i koje shvatiti ne možemo."[1]

1 Tarikul-hidžretejn, Ibn Kajjim, str. 333.

Kada je imam Ahmed b. Hanbel, Allah mu se smilovao, upitan o ahlaku pobožnih, rekao je: "Molim Allaha da nas ne iskuša s onim što ne možemo podnijeti."[2]

A kakvo je tek stanje nas, slabašnih prijestupnika?

Onaj ko piše o temama ponašanja i produhovljenja ponekad biva neodlučan i kolebljiv jer se boji da mu šejtan ne priđe i opčini ga kroz ovu temu. Šejtanova zamka onima koji govore i pišu o zuhdu (asketizmu) i produhovljenju, jeste da ih zavodi govoreći im kako su upravo oni produhovljeni, a na ispravan način opisati nešto može samo onaj koji je to upoznao i krenuo tim putem.[3]

I pored ovoga, nije neophodno da onaj ko objašnjava primjerno ponašanje bude i njegov praktikant, iako upravo govor o tome može biti razlog da neko krene putem produhovljenja i da ustraje u primjerenom ponašanju stideći se Allaha zato što o nečemu govori, a to ne radi.

Na daijama je da istinu obznane i ljude upute ka primjernom ponašanju pa makar ga oni i ne primijenili u praksi u potpunosti, kao što je kazao Seid b. Džubejr: "'Da čovjek ne naređuje na dobro i ne odvraća od zla, sve dok ne bude činio sve to dobro i ne bude se klonio svog tog zla, niko ne bi naređivao na dobro niti odvraćao od zla.."[4]

2 Sijer Ealami- nubela, 11/226.

3 Vidi: Telbisu Iblis, str. 136.

4 Učenjaci navode da nije neophodno da onaj ko naređuje dobro ili zabranjuje zlo pri sebi nema određenog grijeha na koji ukazuje. Vidi: Tefsir, Ibn Kesir, 1/82, El-Ihja, od Gazalija, 2/172; Tefsir, od Kurtubija, 1/366.

Molim Uzvišenog Allaha da produhovi srca naša i da djela naša učini iskrenim. Molim Ga da nas proživi u društvu s vjerovjesnicima, istinoljubivima i šehidima, a svaki je uspjeh samo od Allaha, i neka je salavat i selam na našeg vjerovjesnika Muhammeda, na njegovu porodicu i sve ashabe.

ZNAČAJ OVE TEME

Značaj ove teme ogleda se u sljedećem:

prvo, selefi-salih (ispravni prethodnici) posvećivali su veliku pažnju produhovljenju i brinuli su se za primjereno ponašanje i ahlak, te su nastojali da o tome što više saznaju i to shvate a zatim u praksi primijene. Pisali su zasebne knjige o zuhdu i rekaiku a ponekad su o primjerenom ponašanju govorili čak i u knjigama akide, kao što kaže El-Ismaili (371. godine po Hidžri) u svome djelu *Vjerovanje ehli-sunneta*:: "I klone se novotarija, grijeha, oholosti, umišljenosti, varanja i ubijanja. Ne uznemiravaju druge, ne ogovaraju nikog drugog osim onoga koji javno ispoljava novotarije i njima poziva, na takve upozoravati, nije ogovaranje."[5]

5 *Vjerovanje ehli-sunneta*, El-Ismaili, str. 53.

Rekao je šejhul-islam Ebu Ismail Sabuni (449. godine po Hidžri) u knjizi *Vjerovanje selefa*: "Požuruju sa izvršenjem propisanih namaza zato što je bolje i korisnije klanjati ih na početku namaskog vremena nego ih ostavljati do pred kraj namaskog vremena... Jedni drugima preporučuju noćni namaz, čuvanje rodbinskih veza, širenje selama i udjeljivanje kao i milost prema siromasima, nemoćnima i siročadima. Također se brinu za stanja muslimana a umjereni su kada je riječ o hrani, piću, odjevanju i ženidbi. Također su umjereni kada je riječ o naređivanju dobra i odvraćanju od zla, a prednjače u dobrim djelima. Vole i mrze u ime Allaha i izbjegavaju raspravu o Allahu kao i parničenje. Klone se novotara i zabludjelih, a neprijateljski su nastrojeni prema onima koji su se svojim prohtjevima odali i u neznanje utonuli."[6]

Ismail b. Muhammed el-Esfahani (535. godine po Hidžri) rekao je: "Pripadnici ehli-sunneta savjesni su i umjereni su u hrani, piću i ženidbi. Sustežu se bilo kakvih nevaljalih djela i odvratnosti. Brižljivo gaje ljubav u ime Allaha a drže se po strani od rasprava i polemisanja o osnovama vjere. Također se klone onih koji su u zabludi i onih koji svoje strasti slijede. Ispunjavaju ugovore i povjerljivi su. Ne trpe nepravdu i slijepo slijeđenje, a dušama svojim ne udovoljavaju i strasti se klone. Lažno ne svjedoče, ne po-

6 *Vjerovanje selefa*, Sabuni, str. 97-99, sažeto.

tvaraju čedne vjernice, ne ogovaraju niti bespotrebno govore. Suzdržavaju se kada su u srdžbi i opraštaju svojoj braći kada pogriješe. Natječu se u izvršavanju dobrih djela, klone se bilo kakvih sumnji i održavaju rodbinske veze. Pomažu slabima, i savjetuju u ime Allaha a suosjećaju s Allahovim stvorenjima. Trude se da klanjaju noćni namaz, pogotovo ako su hafizi Kur'ana, a propisane namaze izvršavaju na vrijeme."[7]

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, navodi neka od svojstava ehli-sunneta kad je riječ o primjernom ponašanju i lijepom moralu, pa kaže: "Jedni drugima preporučuju strpljenje na iskušenjima, zahvalnost na ugodnostima, zadovoljstvo odredbom. Pozivaju ka usavršavanju morala i činjenju dobrih djela. Vjeruju u značenje Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: "Najpotpuniji vjernici jesu oni koji su najprimjernijeg ponašanja."[8] Nastoje da budu u kontaktu s onima koji njih izbjegavaju, da daju onima koji njima ne daju i oproste onima koji su im nepravdu učinili. Naređuju dobročinstvo prema roditeljima, održavanje rodbinskih veza i dobrosusjedskih odnosa. Također naređuju dobročinstvo prema siročadi, nemoćnima i putnicima nevoljnicima i samilost prema onima koji su u njihovom posjedu. Zabranjuju oholost, gordost, blud i uzdizanje

7 El-Hudžtu fi bejanil-mehudžeti, 2/528.
8 Ahmed, 2/472; Tirmizi, br. 1162.

nad drugim stvorenjima, s pravom ili bez prava. Naređuju da se teži ka prefinjenom moralu a zabranjuju sve što ga umanjuje;[9]

drugo, ponašanje i vjerovanje usko su povezani, jer vanjsko ponašanje neminovno oslikava unutrašnje vjerovanje. Shodno ovome, svaka vidljiva devijacija u našem ponašanju rezultat je slabosti i nedostatka našeg vjerovanja.

Objašnjavajući ovu povezanost Ibn Tejmijja veli: "Neizvršavanje vidljivih i obaveznih ibadeta odraz je slabosti i nedostatka imana u srcu, jer je nezamislivo da onaj u čijem srcu cvjeta potpuni iman bude nemaran u izvršavanju obaveznih ibadeta. Ako u srcu postoji iman, onda neminovno mora postojati i djelo, a svaka slabost imana odražava se i na djela. Nemoguće je da srce koje je prepuno imana ne izrodi vidljiva djela, kao što je neshvatljivo postojanje posljedica bez poznatih uzroka."[10]

On također kaže: "Ako se u srcu uspostavi iskrenost i ljubav prema Allahu, neminovno će se manifestovati na tijelu u vidu djela javnih ali i tajnih. Ono što se na tijelu vidi produkt je onoga što srce krije, dokazujući tako uzročno-posljedičnu vezu između tijela i srca. S druge strane, ono što tijelo čini od djela odražava se i na srce, jer obje komponente djeluju jedna na drugu. Međutim, srce je osnova

9 El-Akida el-vasitija, komentar od Muhammeda Herrasa, str. 172-173.

10 Medžmua fetava (Sabrane decizije) od Ibn Tejmijja, 7/582, 7/616, 621, Šerh El-Asfehani str. 142.

a tijelo njegov ogranak. Ogranak hranu crpi iz osnove, ali osnova jača i postojana je samo ako su ogranci zdravi."[11]

Šatibi o ovome kaže: "Javna djela dokaz su onoga što unutrašnjost krije. Ako su javna djela negativna i pogubna, onda je i unutrašnjost takva. S druge strane, ako su djela postojana i dobra, onda je i unutrašnjost takva. Ovo je sveobuhvatna osnova u fikhu ali i u pogledu običajnog prava i praktičnih primjera. Štaviše, ovome pitanju Šerijat posvećuje jako veliku pažnju."[12]

Ovome dakako ide u prilog i činjenica da postojanje potpunog imana za sobom povlači primjereno ponašanje i moralnost kao i ostala dobra djela, kao što stoji u hadisu o ograncima imana gdje Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Iman se sastoji od sedamdeset i nešto ogranaka. Najuzvišeniji njegov dio su riječi 'La-ilahe illallah', a najslabiji se ogleda u uklanjanju kakve smetnje s puta."[13]

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, kaže: "Iman u svom općenitom značenju predstavlja sve ono što Allah i Njegov Poslanik vole od djela i govora javnih i skrivenih. Djela i riječi sastavni su dijelovi imana kako kod ashaba i tabiina, tako i kod svih velikih učenjaka. Od imana su, dakako, i stanja u kojima se čovjek nalazi kao što su: strpljivost, zahvala, strah, nada, oslanjanje na Allaha, zadovolj-

11 Medžmua fetava, 7/541.

12 El-Muvafekat, 1/233.

13 Buhari, Kitabul-iman, hadis broj 9; Muslim, Kitabul-iman, hadis broj 35.

stvo, iskrenost i tako dalje;"[14]

treće, ostvarivanje primjernog ponašanja za sobom povlači veliku nagradu shodno šerijatskim tekstovima koji ovu činjenicu potkrjepljuju.

Lijep i primjeran odnos prema drugim ljudima Uzvišeni Allah je u Svojoj knjizi okarakterisao kao dokaz bogobojaznosti: "...Džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, za one koji, i kada su u obilju i kada su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima prašta– a Allah voli one koji dobra djela čine." (Alu Imran, 133-134.)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, smatrao je da je lijepo ponašanje jedan od najpotpunijih dokaza imana: "Najbolji vjernici jesu oni koji su najprimjernijeg ponašanja."[15]

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također nas je izvijestio da onaj ko je lijepog ponašanja može dostići nagradu postača i klanjača: "Zaista vjernik svojim lijepim ponašanjem može dostići stepene koje imaju postač i klanjač."[16]

U drugim hadisima uočavamo da je lijepo ponašanje nešto najvrjednije što će biti stavljeno na vagu (mizan), te da su ljudi lijepog ponašanja Allahu najdraži i vjerovjesnicima najbliži.

Rekao je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: "Ništa

14 Medžmua fetava, 7/515, 642.
15 Ahmed, 2/472, Ebu Davud, hadis br. 4682, Tirmizi, hadis br. 1162.
16 Ahmed, 6/94, Ebu Davud, hadis br. 4798.

neće biti teže na vagi vjernika na Sudnjem danu od lijepog ponašanja."[17]

Rekao je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: "Hoćete li da vas obavijestim ko je od vas Allahu najdraži i ko će meni biti najbliži na Sudnjem danu? – 'Hoćemo', rekoše ashabi a Poslanik im reče: 'Oni koji budu najljepšeg ponašanja.'"[18]

Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, kazao je: "Cjelokupna vjera jeste lijepo ponašanje, pa ko te poduči lijepom ponašanju podučio te je vjeri."[19]

Ibn Redžeb, Allah mu se smilovao, u komentaru Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: "I prema ljudima se ophodi najprimjernije"[20], rekao je: "Ovo je jedan od sastavnih dijelova bogobojaznosti i bez njega je bogobojaznost nepotpuna. Mnogi ljudi misle da se bogobojaznost sastoji samo od ispunjavanja obaveza prema Allahu a ne i prema ostalim ljudima, pa je upravo zbog toga Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, lijepo ponašanje spomenuo u ovom kontekstu i naredio da se prema ljudima ophodi najprimjernije.Veoma puno je onih koji dosljedno izvršavaju svoje obaveze prema Allahu, ali, s druge strane, oni su za-

17 Ahmed, 6/442, Ebu Davud, br. 4799, Tirmizi br. 2004, veli da je ovaj hadis hasen-sahih.

18 Ibn Hibban, br. 478. Vidi: Džami el-ulum vel-hikem, od Ibn Redžeba, 1/454-456, Medaridžus-salikin 2/304-307.

19 Medaridžus-salikin 2/307.

20 Ovo je dio hadisa a zabilježili su ga: Ahmed, 5/153, Tirmizi, br. 1987, Darimi, 2/323.

postavili prava drugih ljudi, djelimično ili potpuno. Stoga spoj između Allahovih prava i prava ljudi te upotpunjavanje obje strane nije nimalo lagahan posao a u tome uspijevaju samo oni koji su najpotpunijeg imana, vjerovjesnici i iskreni"[21];

četvrto, i pored toga što su naši ispravni prethodnici ovoj temi pridavali veliku pažnju, kako riječima, tako i djelima, i nastojali da dovedu u istu ravan svoje ponašanje s unutrašnjim vjerovanjem, jer su znali da velika nagrada očekuje one koji budu primjernog ponašanja, mi danas zapažamo velike nedostatke na ovom polju kod onih koji su pripadnici ehli-sunneta. Vidimo mnoga razilaženja, rasprave, parničenja i odavanje strastima i šta sve ne. Stoga kažem da nema moći niti snage osim kod Allaha, dž.š..

21 Džami el-ulum vel-hikem, 1/454.

PRVI DIO

KARAKTERISTIKE PRIMJERNOG PONAŠANJA I AHLAKA

Shodno onome što su naši ispravni prethodnici zabilježili u svojim knjigama o primjernom ponašanju i ahlaku, u prilici smo da ukratko spomenemo glavne karakteristike primjernog ponašanja.

Prva, Kur'an i sunnet su dva osnovna izvora iz kojih su naši ispravni prethodnici crpili vrijednosti i načine primjerenog ponašanja i ahlaka. Oni su bili naklonjeni tradiciji kao i utvrđenim principima koji su postavljeni u ova dva izvora.

Kaže Uzvišeni: **"Mi tebi objavljujemo Knjigu kao objašnjenje za sve."** (En-Nahl, 89). Na drugom mjestu Uzvišeni veli: **"O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i nadležnim između vas! A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i drugi svijet! To je bolje i posljedice su ljepše."** (En-Nisa, 59)

Od Ebu Zera, r.a., prenosi se da je rekao: "Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, ostavio nas je na jasnom putu i podučio nas svemu što je korisno."[22]

Rekao je Ibn Tejmijje, Allah mu se smilovao: "Primjereno ponašanje i ahlak koncipirani su i utemeljeni kroz kur'anske naredbe ali i Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, sunnet, a manifestuju se kroz uvjerenje, ibadete i moral, a sve je ovo za vjernika neophodno i prijeko potrebno baš kao što mu je potrebna i hrana. Shodno ovome, svi ashabi su norme ponašanja crpili iz Kur'ana i sunneta bez potrebe da se vraćaju najučenijim ashabima da im to preciznije pojasne. Pojedini učenjaci razišli su se glede nekih pitanja u vezi s ponašanjem i ahlakom, ali za većinu tih pitanja jasne odgovore nalazimo u Kur'anu i sunnetu, jer norme ponašanja potpadaju pod domene islamskog vjerovanja i jasno su precizirane i objašnjene u Kur'anu i sunnetu."[23]

On također veli: "Znanje i propisi jasno su definisani i preuzeti od Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, ashaba, pa stoga onaj ko svoje znanje, bilo da se radi o osnovama vjere ili sporednim stvarima, gradi na principima Kur'ana i sunneta, taj kroči putem kojim je kročio Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. Isto tako, onaj ko svoje ibadete, htijenja, ali i slijeđenje koje se tiče djela općenito, bilo da

22 Ahmed, 5/153.
23 Medžmua fetava, 19/273-274, sažeto.

se radi o djelima srca ili tijela, bude izvršavao onako kako su to radili Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovi ashabi, taj je zaista na Pravom putu, a ovim putem kročili su i imami, istinski nosioci upute."[24]

Imam Zehebi, kad govori o primjernom ponašanju u svojim djelima, navodi samo ono na što ukazuju dokazi, kao što se to može zapaziti iz njegovih riječi koje slijede: "Savršeno ponašanje postiže se kroz savjesno iskorištavanje vremena, nepretjeran govor, čuvanje jezika, stalno spominjanje Allaha, nekontaktiranje s laicima, žaljenje zbog učinjenih grešaka, učenje Kur'ana i razmišljanje o njegovim ajetima, prekoravanje svoje duše, propisani post, skromnost u ophođenu s muslimanima, održavanje rodbinskih veza, praštanje, udjeljivanje i onda kada je oskudica, saopćavanje vijesti uz suosjećanje, naređivanje dobra, udaljavanje od neznalica, borba protiv neprijatelja, odlazak na hadž, činjenje dobrih djela u svome kraju, traženje oprosta navečer. Sve su ovo svojstva Allahovih evlija i svojstva onih koji su na Pravom putu pa molim Allaha da preselimo ustrajno izvršavajući ova djela."[25]

Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, naglašava da je primjerno ponašanje i produhovljenje nemoguće ostvariti drugačije osim onako kako su to činili poslanici, neka je

24 Medžmua fetava, 10/362-363, sažeto, pogledaj: 10/486.
25 Sijer ealam en-nubela, 12/90-91.

Allahov blagoslov i mir na sve njih. A on veli: "Produhovljenje je prepušteno poslanicima jer je upravo njih Allah poslao kako bi ljude produhovili kroz poziv u vjeru, poučavanje i obznanu. Oni su poslani kako bi izliječili ljudske duše. Uzvišeni Allah kaže: **'On je neukima poslao Poslanika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi.'"** (El-Džuma, 2)

Postizanje produhovljenja teže je od liječenja tijela. Onaj ko pokušava izliječiti svoju dušu sportom, borbom ili odricanjem te načinima na koje nas poslanici nisu uputili, nalik je bolesniku koji sam sebe liječi, a kako će sam sebe izliječiti ako nije ljekar? Poslanici su ljekari za ljudska srca i ne postoji način da se srce izliječi osim onako kako su to preporučili poslanici uz potpunu predanost njima, a Allah je jedini pravi Pomagač."[26]

Primjerno ponašanje u Šerijatu ima dva stepena, kao što kaže Ibn Tejmijja: "Primjerno ponašanje dijeli se na dvije vrste: ponašanje dobročinitelja koje se manifestuje u izvršavanju vadžiba i ostavljanju harama, bilo javnih ili skrivenih, s druge strane, postoji ponašanje onih prosvijetljenih i Allahu bliskih robova koji izvršavaju vadžibe ali i poželjne stvari u granicama svojih mogućnosti, dok se u isto vrijeme sustežu svih harama, ali i pokuđenih stvari,

26 Medaridžus-salikin, 2/315.

kao što kaže Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: "Ako vam nešto zabranim, onda se toga klonite, a ako vam nešto naredim, onda to izvršite u granicama vaših mogućnosti."[27]

Ako je većina ljudi koji su otišli u zabludu u pogledu vjerovanja okrenula glavu od onoga s čime su došli poslanici[28], onda je identičan slučaj i s devijacijama nastalim u pogledu ponašanja, jer su ljudi okrenuli glavu od Kur'ana i sunneta, kao što je to očito kod novijih sufijskih redova i ostalih novopečenih sekti.[29]

Uzvišeni kaže: **"Od Mene će vam uputa dolaziti, i onaj ko bude slijedio uputu Moju neće zalutati i neće nesretan biti. A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje, taj će teškim životom živjeti, i na Sudnjem danu ćemo ga slijepa oživiti. 'Gospodaru moj', reći će, 'zašto si me slijepa oživio kada sam vid imao?' 'Evo zašto', reći će On, 'Dokazi Naši su ti dolazili, ali si ih zaboravljao, pa ćeš danas ti isto tako biti zaboravljen.'"** (Ta-Ha, 123-126). O ovim ajetima Ibn Abbas kaže: "Allah se obavezao da neće u zabludi ostaviti onoga ko bude Kur'an učio i po njemu

27 Buhari, br. 7288; Muslim, br. 1337; Medžmua fetava, 10/463.

28 Vidi: Deru-tearudil-akli ve nakli, 1/54, 166, 209; Medžmua fetava, 3/314; Šerh et-Tahavija 1/8.

29 Važno je napomenuti da su prve generacije onih koji su propagirali zuhd i bili pobožnjaci, kao što su: Fudajl, Ibrahim b. Edhem, El-Džunejd, Sulejman ed-Darani itd., bili vrlo vjerni i odani sunnetu i tradiciji slijeđenja Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a klonili su se bilo kakvih novotarija i slijeđenja prohtjeva.(Pogledaj: El-Istikama od Ibn Tejmijje 2/81, 595, 650, El-I'tisam, 1/132-199; Medaridžus-salikin, 2/464-468)

radio, a na Sudnjem danu takav neće biti unesrećen", a zatim je proučio ovaj ajet.[30]

Na koncu, slobodno možemo kazati da je zastranjivanje kroz novotarije više prisutno u pogledu ponašanja i morala nego u pogledu vjerovanja, a Ibn Tejmijja to objašnjava riječima: "Nema sumnje da su se novotarije u pogledu ibadeta i htijenja u znatno većoj mjeri proširile nego što je to situacija s vjerovanjem i govorom. Sve je ovo stoga što je htijenje ili nastojanje da se djelo učini svojstveno većini ljudi i u tome su približni, dok je govor isključivo vezan za razum a pričanje je ljudska odlika, a samo htijenje ili nastojanje svojstveno je i životinjama."[31]

Noviji sufijski pisci napisali su jako mnogo djela o ponašanju i moralu. Međutim, ta djela, zbog nepoznavanja sunneta i predanja, obiluju neprovjerenim pričama te pogrešnim interpretacijama o skromnosti, ali i pored toga u ovim knjigama ima istine i tačnosti.[32]

Predvodnici sufijskih redova ono što su inovirali u vjeri nazvali su *el-hakika* (stvarnost). El-hakika kod sufija predstavlja ponašanje koje nije ograničeno naredbama Zakonodavca, niti Njegovim zabranama.[33] Oni su

30 Hakim u Mustedreku, 2/381, i ocjenio ga je vjerodostojnim a u ocjeni se složio i Zehebi.

31 Medžmua fetava, 19/274-275.

32 Vidi: Telbisu Iblis od Ibn Dževzija str. 184-186; Medžmua fetava, 10/367, 551, 680, 681, 11/579, 580.

33 Vidi: Medžmua fetava, 10/169.

Objavu podredili svojim razmišljanjima i ništavnim otkrovenjima.[34]

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, kaže: "Onaj ko se suprotstavi Allahovoj knjizi i raspravlja o njoj shodno svojim shvatanjima, analogiji ili pak kojekakvim otkrovenjima, a da ono što kaže ne potkrijepi dokazima iz Allahove knjige, pa taj zaista raspravlja o Allahovim ajetima bez znanja. Ovo je stanje nevjernika za koje Uzvišeni kaže: 'O Allahovim ajetima raspravljaju samo oni koji ne vjeruju.' (El-Mu'min, 4). Općenito, ovo je stanje onih koji raspravljaju o Allahovim ajetima."[35]

Rekao je Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, objašnjavajući opasnost novotarija u pogledu ponašanja: "Okrećući glavu od znanja većina upućenih odmetnula se ka herezi povodeći se za svojim osjećajima, strastima i vjerskim zanosom. Ovo za sobom povlači smutnju, i to jako tešku smutnju."[36]

Međutim, stvar se nije zaustavila samo na ovome. Naprotiv, otišli su još dalje u pogledu devijacija i udaljavanja od Allahove upute, čak do te mjere da su neki govorili: 'Moje srce mi od Gospodara moga prenosi...' Neki su još kazali: 'Mi uzimamo znanje od Živog, Koji ne umire, a vi

34 Više o ovome pogledaj: Medaridžus-salikin, 2/70, 334, 494-96; Es-Savaik el-mursele 3/1051; Šerh Tahavija, 1/235.

35 El-Istikame, 1/22.

36 Medaridžus-salikin, 1/158, vidi: Igasetul-lehfan, 1/193.

znanje uzimate od živog, koji umire.' Drugi su pak rekli da je znanje zastor između srca i Allaha. I još su kazali da ako vidiš sufiju da se zanima hadisima proði ga se."

Ebu el-Vefa b. Akil (513. godine po Hidžri) u kritici ovih izreka kaže: "Ako sufije kažu o hadiskim učenjacima da su znanje uzeli od mrtvih i preko mrtvih, onda time zadiru u vjerovjesničku misiju i negiraju stvarnost. Onaj ko kaže: 'Moje srce mi od Gospodara moga prenosi', taj je javno obznanio svoju nezavisnost od poslanika i time postao nevjernik. Ove riječi jesu riječi smutljivaca koji su pod okriljem Šerijata otišli ka herezi i otpadništvu. A kako može biti siguran onaj ko kaže: **'Moje srce mi od Gospodara moga prenosi' da to nisu šejtanska dobacivanja, jer Uzvišeni kaže: 'Zaista, šejtani objavljuju svojim štićenicima.'** (El-En'am, 121). Ovo je očito jer su oni napustili jasne dokaze i oslonili se na svoje srce koje nije sigurno od šejtanskih vesvesa."[37]

Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, u komentaru prethodno spomenutih sufijskih izreka, veli: "Onaj ko te posavjetuje da se proðeš hadisa, taj te neminovno uputio na sufijske zablude ili filozofske analogije ili pak ličnim shvatanjima. Mimo Kur'ana i hadisa postoje samo sumnje polemičara, iskrivljena mišljenja, sufijske zablude i filozofske

37 Telbisu Iblis od Ibn Dževzija str. 423-424; Es-Savaik el-mursele 4/1342-1350.

rasprave. Onaj ko ustukne od jasnih dokaza, taj je u očitoj zabludi, a mimo Allahove knjige i hadisa nema dokaza koji vode ka Allahu i Džennetu. Svi ostali putevi mimo Kur'ana i sunneta vode ka šejtanu i Džehennemu."[38]

Nakon što su se sufije odrodile od selefijskog vjerovjesničkog puta, šejtan se poigrao s njima i odveo ih u popuštanje, ali i pretjerivanje. Pa vidiš da su oni ponekad žestoki, isposništvo im je svakodnevnica kao i priče o nebitnim stvarima u kojima ima jako mnogo vesvesa[39]. S druge strane, kod njih se zapaža jako mnogo novotarija, plesa i muzike kao i zaljubljenosti u zabranjene slike.[40]

Pojašnjavajući stanje naroda, Ibn Redžeb, Allah mu se smilovao, rekao je: "Nema sumnje da onaj govor o skrivenim stvarima i djelima srca koji je zasnovan na ličnom mišljenju ili otkrovenju sa sobom donosi veliko zlo na čije su štetne posljedice ukazali veliki učenjaci kao što su imam Ahmed i mnogi drugi.

---

38 Medaridžus-Salikin, 2/468-469.

39 Imam Ahmed upitan je o vesvesama, pa je rekao: "O tome nisu govorili ashabi niti tabiini." Imam Ahmed osporavao je onima koji govore o vesvesama upravo zato što njihov govor nije bio potkrijepljen šerijatskim dokazima nego se zasnivao na vlastitim mišljenjima. (Vidi: Mesail od imama Ahmeda, 2/279.)

40 Ovdje moram spomenuti ono što je rekao Ibn Tejmijja: "Pojedini učenjaci izvijestili su me o šejhovima koji su okupljali ljude na ovim svečanostima plesa i muzike, te da su im perzijski vladari kazali: 'Ako je ovo put ka Džennetu (ples i muzika) pa koji put onda vodi ka Džehennemu" (El-Istikama, 1/317)

Zastranjivanje na ovom polju uzelo je maha i mnoge odvelo ka herezi ili licemjerstvu te govoru da su Allahove evlije bolje od vjerovjesnika te da su nezavisni od njih. Oni su na ovaj način u vjeru uveli mnoge stvari koje nisu od nje. Za neke od tih stvari oni su smatrali da omekšavaju srce, kao što su to npr. muzika i ples, ili pak da gledanje u zabranjene slike ojačava i uvježbava dušu. Također su smatrali da ljubav prema odijevanju lomi dušu, a za sve ovo nisu mogli naći uporište u Šerijatu. Pojedine stvari prisutne kod njih odvraćaju od Allaha i namaza kao što su muzika, zabranjeni pogled, i zaista su ovi nalik na one koji su vjeru uzeli za igru i zabavu."[41]

Ako smo shvatili prethodno izrečeno i uvidjeli da su se ispravni prethodnici oslanjali na Knjigu i sunnet i da je njihov pravac u pogledu ponašanja apsolutno slijeđenje i pokoravanje, te da su sufijski velikodostojnici ogrezli u novotarijama, onda se nameće jedno pitanje koje glasi: šta učiniti u situaciji kada nismo u stanju u potpunosti predati se Šerijatu i kročiti putem bez primjesa novotarija?

U odgovoru na ovo pitanje šejhu-l-islam Ibn Tejmijje ,Allah mu se smilovao, kaže: "Ponekad je teško ili čak nemoguće kročiti jasno utvrđenim stazama koje nalaže šerijat i činjenje novotarija je neminovno zbog

41 Obznana vrijednosti znanja prethodnika nad znanjem potonjih, str. 149-150, sažeto. Također pogledaj: Džami el-ulum vel-hikem, 2/133.

nepoznavanja ispravnih šerijatskih načina te na taj način svjetlo nije potpuno i čisto. No, svjetlo postoji, iako nije čisto i jasno, ali da nije tako čovjek bi bio u tami. Stoga, ne treba osporavati čovjeku i zabranjivati mu svjetlo u kojem ima tmine jer koliko je onih koji su se odmetnuli i napustili svjetlo u potpunosti..."[42]

Druga, srednji put

Poznato je da su pripadnici ehli-sunneta pripadnici srednjeg puta među ostalim skupinama. Oni su u pogledu Allahovih svojstava sredina između izopačenog vjerovanja džehmija i mušebiha.[43] Sredina su u pogledu vjerovanja u Allahovo određenje između vjerovanja džebrija i kaderija.[44] Pripadnici ehli-sunneta kroče srednjim putem u pogledu Allahovih imena, propisa, obećanja i prijetnji. Njihovo vjerovanje je između vjerovanja el-veidija i murdžija. Prvi kažu da su muslimani koji počine veliki grijeh vječno u vatri, te da pri sebi nemaju imana, oni negiraju šefaat Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Murdžije pak kažu da je iman grješnika i vjerovjesnika jednak, te da djela nisu sastavni dio imana. Oni u potpunosti negiraju prijetnje, ali i kazne. Vjerovanje ehli-sunneta u pogledu Poslanikovih,

42 Medžmua fetava, 10/364.

43 Džehmije negiraju Allahova svojstva, dok mušebihe ta ista svojstva potvrđuju, ali ih poistovjećuju sa svojstvima stvorenja. (op. prev.).

44 Džebrije vjeruju da je čovjek prisiljen na djela koja čini, dok kaderije kažu da čovjek samovoljno čini sva djela bez Allahovog utjecaja. (op. prev.).

sallallahu alejhi ve sellem, ashaba jeste srednji put između vjerovanja rafidija i haridžija.[45]

Ako pripadnici ehli-sunneta u pogledu vjerovanja kroče srednjim putem, onda su oni i u pogledu ponašanja zlatna sredina između popuštanja i pretjerivanja.

Vjerovanje pripadnika ehli-sunneta u sve vjerodostojne tekstove o određenim pitanjima priskrbilo im je svako dobro, ali i srednji put između ostalih grupacija, kao što kaže Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao: "Pripadnici ehli-sunneta su i na ostalim poljima srednja grupacija, zato što se drže Allahove knjige i Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta kao i onoga u pogledu čega su se složile ispravne generacije muhadžira i ensarija i onih koji ih u dobru slijede."[46]

Imam Šatibi, Allah mu se smilovao, potvrđuje ovaj princip srednjeg puta i kaže: "Cjelokupan Šerijat zasnovan je na principu srednjeg i pravednog puta bez uzmicanja, ni desno, ali ni lijevo, koji čovjeku omogućava stjecanje opskrbe bez poteškoća, ali ne i bez truda. Štaviše, na svim poljima očituje se ova apsolutna pravednost, zatim kaže:

"Ako pogledaš u Šerijat kao cjelinu i razmišliš o njemu, zapazit ćeš da počiva na umjerenosti i srednjem putu. Ako uočiš određena odstupanja na nekom polju, onda znaj da to uvijek biva na štetu druge strane.

45 Vidi: El-Akida el-vasitijja, str. 120-125, Medžmua fetava, 3/373-375; Miftah darus-seade, 2/242, 243.

46 Medžmua fetava, 3/375.

Jedna strana jeste pretjerivanje i sve ono što sa sobom nosi od zastrašivanja i prijetnji a javlja se onda kada nastupi popuštanje u vjeri.

Druga je strana popuštanje i sve ono što sa sobom nosi od nade, želje i olakšanja, a javlja se onda kad nastupi pretjerivanje. Tek onda kada ne bude ni prvo a ni drugo, javlja se umjerenost i srednji put koji je jedini pravedan i jasan i na čijim se osnovama gradi sistem vrijednosti.

Stoga, kada vidiš da je neko od onih do čijeg se mišljenja drži odstupio od srednjeg puta, znaj da je to produkt njegovog shvatanja određene situacije ili pojave. Kroz istu ovu prizmu promatramo i stvari vezane za pobožnost i zuhd kao i njima slične i oprečne stvari."[47]

U nastavku ćemo spomenuti određene primjere srednjeg puta u ponašanju kod pripadnika ehli-sunneta.

Prvi, pripadnici ehli-sunneta kroče srednjim putem u pogledu naređivanja dobra i odvraćanja od zla i na tom su polju između el-veidija i murdžija.

El-Veidije, od haridžija i muatezila, ponekad odvraćaju od zla, ali uz dozu pretjerivanja. Oni dozvoljavaju suprotstavljanje vladarima i borbu protiv njih šireći na taj način raznovrsan nered uz vrlo zanemarljive koristi. S druge strane, murdžije ne naređuju dobro niti odvraćaju od zla ne želeći time da podstiču moguće neprijateljstvo.

47 El-Muvafekat, 2/163-168, sažeto.

Pripadnici ehli-sunneta naređuju na dobro i odvraćaju od zla u granicama Šerijata, obazirući se na intencije koje je Šerijat postavio, nastojeći se držati u zajednici a što dalje od grupacija i razilaženja.

Rekao je Ibn Tejmijja: "Novotari poput haridžija, muatezila i šiija smatraju dozvoljenim borbu protiv nepravednih vladara ako počine neku nepravdu, ili počine nešto što oni smatraju da je nepravda. Sve ovo oni smatraju dijelom naređivanja na dobro i odvraćanje od zla. S druge strane, murdžije i ostali grješnici ostavljaju naređivanje dobra i odvraćanje od zla pravdajući to sprječavanjem nastanka smutnji. Ovi su sušta suprotnost onim prvima. Ebu Mensur el-Maturidi[48] u svome djelu spominje napore koje su učinile hanefije suprotstavljajući se muatezilama u pogledu naređivanja na dobro i odvraćanja od zla, da bi zatim kazao kako je naređivanje na dobro i odvraćanje od zla izgubilo na intenzitetu u ovom vremenu."[49]

Na drugom mjestu Ibn Tejmijja kaže: "Srednji put, islam, nalaže džihad prema onima koji ga zaslužuju, kao što su oni za koje sam upitan (tatari) i to sa svakom skupinom i vođom i svim neophodnim sredstvima. Neophodno

48 U njegovim tekstovima nazire se murdžijsko vjerovanje, gdje u definiciji imana kaže: "Iman je ono što je u srcu, a govor je uvjet za uspostavu dunjalučkih propisa." Vidi: Medžmua fetava od Ibn Tejmijje, 7/510;Šerh Tahavije; 2/459.

49 El-Adab eš-šer'ija od Ibn Mufliha, 1/177.

je također onemogućiti bilo kakvu pomoć onima koji ih pomažu u griješenju prema Allahu uz obavezno pokoravanje nadređenim isključivo u pokornosti prema Allahu jer nema pokornosti stvorenju u griješenju prema Stvoritelju.

Ovo je put odabranih pripadnika ovog ummeta kako predhodnika, tako i sadašnjih generacija. On je obavezujući za svakog jer je ujedno i srednji put između harurija i njima sličnih koji su krenuli putem prividne pobožnosti koja je produkt manjka znanja i puta murdžija i njima sličnih koji zagovaraju pokoravanje nadređenima po svaku cijenu pa makar oni i ne bili časni."[50]

Drugi, pripadnici ehli-sunneta kroče srednjim putem kad je riječ o iskrenosti, oni su između onih koji se pretvaraju i onih kojima se prigovara.

Oni koji se pretvaraju rade dobra djela kako bi ih ljudi vidjeli i pohvalili, dok skupina oprečna njima čini djela zbog kojih im drugi prigovaraju, a oni sami govore da su pokorni u tajnosti."[51]

Pripadnici ehli-sunneta čine dobra djela u ime Allaha želeći time Allahovo zadovoljstvo, a ako ih Allah počasti pohvalom među ljudima, onda je to radost za vjernika. Od Ebu Zerra, r.a., prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o čovjeku koji čini dobra djela u ime Allaha

50 Medžmua fetava 28/508.

51 Vidi: Telbisu iblis, str. 410; Medžmua fetava, 35/164; Medaridžus-salikin 3/177; Igasetul-lehfan, 1/187.

pa mu se ljudi zahvaljuju na tome. On je odgovorio: "To je radosna vijest za vjernika."[52]

Pripadnici ehli sunneta uzeli su srednji put između ispravnosti namjere i valjanosti djela a sve u skladu sa Šerijatom i shodno riječima Uzvišenog: **"Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen, neka čini dobra djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga!"** (El-Kehf, 110).

Treći, pripadnici ehli-sunneta odabrali su srednji put u ibadetima pa su tako između onih koji su zaokupljeni ibadetima srcem poput sufija i između onih koji su zaokupljeni samo tjelesnim ibadetima. Pripadnici ehli-sunneta čine podjednako ibadete srcem ali i tjelesne ibadete.

Kaže Ibn Tejmijja: "Pojavilo se među učenima dosta onih koji zastranjuju u pogledu ibadeta srcem, poput iskrenosti, oslanjanja na Allaha, ljubavi, straha i tome slično. S druge strane, mnogo je onih među sufijama koji su zastranili u pogledu tjelesnih ibadeta, pa ako ostvare tevhid u srcu, ne obaziru se na propisane namaze, propisane dove i zikrove. Ne sustežu se od jedenja harama niti od ibadeta koji nemaju utemeljenja, bave se isposništvom a Kur'an zamjenjuju zviždanjem i pljeskanjem rukama."[53]

---

52 Muslim, br. 2642; Ahmed, 5/156.
53 Medžmua fetava 20/72-73.

Ibn Kajjim kaže: "Rob je prema Allahu dužan da ispoljava dvije vrste robovanja: vidljivo (javno) robovanje te skriveno (tajno) robovanje. Srce ima svoje ibadete, jezik svoje, kao i svi ostali organi. Izvršavanje samo vidljivih ibadeta bez suštine skrivenih ibadeta ne približava roba njegovom Gospodaru i za takvo djelo ne slijedi nagrada jer ono nije primljeno.

Sufijski su šejhovi, u želji da postupaju oprečno od onoga što čine učenjaci, posvetili ibadetima srcem i zapostavili tjelesne, te su kazali da je svrha ibadeta predanost srca, a tijelo se povodi za njim.

Ove dvije skupine u potpunosti su oprečne jedna drugoj. Jedni su zapostavili tjelesne ibadete pa su i njihovi ibadeti srcem propali. Drugi su zapostavili ibadete srcem pa su i njihovi tjelesni ibadeti propali. Pravi vjernici koji su spoznali Allaha izvršavaju kako javne tako i tajne ibadete, srcu daju prednost a njihova tijela se srcu povinjavaju, i upravo je ovo suština robovanja."[54]

Četvrti, pripadnici ehli-sunneta su sredina između onih koji žude za Allahovom nagradom, ali ne žude za Allahom, i onih koji žude za Allahom ali ne žude za Njegovom nagradom. Pripadnici ehli sunneta žude za Allahom i žele Njegovu nagradu, oni su najodabranija stvorenja, kaže Uzvišeni: **"A ako želite Allaha, i Poslanika**

54 Bedaiul-fevaid, 3/229, Igasetul-lehfan, 1/187.

Njegova, i onaj svijet, pa, Allah je, doista, onima među vama koji čine dobra djela pripremio nagradu veliku." (El-Ahzab, 29)

S druge strane, kada je riječ o onima koji žude za Allahovom nagradom, ali ne žude za Allahom, u njihovim srcima ne postoji ništa do želje za džennetskim naslađivanjima. Ovakvo je stanje većine apologetičara koji negiraju viđenje Allaha, dž.š., i naslađvanje pogledom u Njegovo lice na ahiretu. Ovakvi obožavaju samo nagradu i ne žele Allaha.[55]

Oni koji žele Allaha a ne žele Njegovu nagradu, to su sufije.

Obje skupine pretpostavile su da je Džennet isključivo uživanje onome što je stvoreno od hrane, pića, žena i odjeće, da bi se onda podijelili u dvije kategorije: prva je negirala viđenje Allaha, a to su polemičari iz redova mu'atezila i džehmijja, a druga skupina potvrdila je viđenje, ali su pogriješili i kazali da će to biti izvan Dženneta, na taj način oskrnavivši svetost imena Džennet.[56]

Peti, pripadnici ehli-sunneta kroče srednjim putem između očitih grješnika i prijestupnika i između isposnika koji su ogrezli u pretjerivanju. Očiti grješnici su oni koji su se prema sebi ogriješili i namaz ostavili i za svojim strastima se poveli. S druge strane su isposnici koji su upali u

55 Opširnije o ovome pogledaj Medardžus-salikin 2/82.
56 Medžmua fetava, 10/694-700; Medaridžus-salikin, 2/82-83.

novotarije i pretjerivanje da bi na koncu sebi zabranili ono što je Allah dozvolio.

Uzvišeni kaže: **"O vjernici, ne uskraćujte sebi lijepe stvari koje vam je Allah dozvolio, samo ne prelazite mjeru, jer Allah ne voli one koji pretjeruju."** (El-Maida, 87)

Uzvišeni je zabranio sustezanje od lijepih stvari ali i prekoračenje granica. Prekoračenje granica u pogledu zuhda i ibadeta protumačeno je kao sustezanje od dozvoljenih stvari ili činjenje ibadeta koji nanose štetu. Rečeno je da upražnjavanje lijepih stvari ne odvodi ka prekoračenju granica niti uzimanju nedozvoljenog imetka od drugih ljudi.[57]

Treća, jedna od karakteristika ehli-sunneta u pogledu primjerenog ponašanja i ahlaka jeste i vjerovanje u podudarnost šerijatskih tekstova u jezičkom i suštinskom značenju. Pripadnici ehli-sunneta primjerno upotrebljavaju šerijatske izraze i drže se njihovih značenja te ih u njihovim granicama prakticiraju.

O ovom pitanju govorit ćemo u nekoliko tačaka.

Prva: Uzvišeni Allah pohvalio je one koji spoznaju Njegove granice i ukorio one koji te granice zanemaruju, te je kazao: **"Beduini su najveći nevjernici i licemjeri i razumljivo je što ne poznaju propise koje Allah Svome Poslaniku objavljuje."** (Et-Tevbe, 97)

57 Medžmua fetava, 14/457, 10/623.

Ibn Kajjim kaže: "Spoznaja položaja koji ibadet ima za sobom povlači i spoznaju propisa kao i granica koje je Allah objavio svome Poslaniku. Allah je one koji ne poznaju propise i granice okarakterisao neznalicama i licemjerima te je kazao: '**Beduini su najveći nevjernici i licemjeri i razumljivo je što ne poznaju propise koje Allah Svome Poslaniku objavljuje.**'" (Et-Tevba, 97)

Spoznaja propisa implicira znanje, a njihovo prakticiranje očuvanje, i na taj se način rob okiti imanom i postaje jedan od onih na koje se odnose riječi: "Samo Tebe obožavamo i od Tebe pomoć tražimo."[58]

On također kaže: "Jedna od najčasnijih naučnih disciplina svakako je spoznaja Allahovih granica, posebno onih koje se tiču naredbi i zabrana. Najučeniji su oni koji poznaju te granice i čuvaju ih od bilo kakvih primjesa. Najpravedniji ljudi jesu oni koji se drže granica u ahlaku i djelima."[59]

Druga, Ibn Tejmijja govoreći o našoj obavezi prema šerijatskim izrazima, kaže: "Izraze koji su došli u Kur'anu i sunnetu dužni smo slijediti u njihovom suštinskom značenju, kao što su, naprimjer, izrazi iman, dobročinstvo, bogobojaznost, iskrenost, pravednost, strpljivost, zahvalnost, oslanjanje, strah, nada, ljubav prema Allahu, pokoravanje Allahu i Poslaniku, dobročinstvo prema roditeljima,

58 Medaridžus-salikin, 1/140.
59 El-Fevaid, str. 133, sažeto.

ispunjavanje ugovora i tome slično, u čemu je sadržano spominjanje onoga što voli Allah i što voli Njegov Poslanik. Ove stvari koje Allah i Njegov Poslanik vole upravo su one koje vode ka Allahu, uz obavezno ostavljanje onoga što su Allah i Njegov Poslanik zabranili, kao što su nevjerstvo, licemjerstvo, laž, griješenje i neprijateljstvo, nepravda, širk, škrtost, kukavičluk, krutost srca, zavist, prekidanje rodbinskih veza i tome slično. Stoga, svaki je musliman dužan spoznati ono što su Allah i Njegov Poslanik naredili kako bi to činio. S druge strane, neophodno je spoznati ono što je zabranjeno i toga se kloniti. Upravo je ovo prava Allahova vjera i jedini ispravan put."[60]

On također veli: "Šerijatski izrazi imaju posebnu svetost, te je neophodno tragati za suštinskim smislom tih izraza i potvrditi ono što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, potvrdio. Također je neophodno negirati ona značenja koja je on negirao, jer smo dužni da mu vjerujemo u svemu onome o čemu nas je obavijestio, i pokoravamo mu se u svemu onome što nam je naredio i učinio obaveznim..."[61]

Treća, upoznavanje sa suštinskim značenjem smjernica u ponašanju kao i znanje o njima te šerijatskim principima i granicama pomaže nam da uočimo razliku između njih i drugih.

60 Medžmua fetava, 11/25.
61 Medžmua fetava, 12/113-114.

Istinski zuhd (odricanje) u mnogo čemu sličan je nemogućnosti i lijenosti u šerijatskim propisima. Šerijatski opravdana želja i htijenje u mnogo čemu slični su nastojanjima i djelima koja odvode ljude u zabludu. Oslanjanje na Allaha u mnogo čemu nalikuje propuštanju prilika koje Allah nudi Svojim robovima, a oni ih propuštaju pravdajući to oslanjanjem na Allaha, iako je to u suštini gubitak i propuštanje...[62]

Četvrta, ako u domenu vjerovanja postoje neki izrazi koji su svojom vanjštinom nejasni onda također i u domenu etike, morala i ponašanja postoje izrazi koji su nejasni i uopćeni kao što su sufizam, prolaznost, siromaštvo i tako dalje.

Ustaljena praksa ispravnih prethodnika u pogledu uopćenih i nejasnih izraza u domenu vjerovanja jeste njihovo podrobnije raščlanjivanje i objašnjavanje. Oni te izraze nisu ni negirali ni potvrdili, osim onda kada postoje jasne indicije koje ukazuju da nešto treba potvrditi ili pak negirati. No, uobičajeno je da se praktikuje korištenje jasnih šerijatski izraza za razliku od onih koji su nejasni i uopćeni, osim u neophodnoj potrebi kada je neophodno upotrijebiti takve izraze i to obavezno uz pokazatelje koji objašnjavaju svrhu upotrebe određenih izraza."[63]

62 Medžmua fetava, 10/618; Medaridžus-salikin, 2/123.

63 Vidi: Medžmua fetava od Ibn Tejmijje 3/307-308, 5/299, te Šerh tahavijske akide 1/260-261.

Pojašnjavajući ispravno stanovište glede ovih izraza Ibn Tejmijja kaže: "Što se tiče izraza koji nisu prisutni u Kur'anu i sunnetu niti su se učenjaci složili o pitanju njihove potvrde ili negacije, onda niko nema pravo podržati onoga koji ih negira ili potvrdi, sve dok ne dokuči razlog zbog kojih su ti izrazi upotrijebljeni. Ako njima bude želio ono što je u skladu s onim što je Poslanik došao, onda nema smetnje, ali ako bude suprotno tome, onda će se negirati upotrijebljeni izraz.

Upotreba takvih izraza i predočavanje njihovih značenja uz njihovo objašnjenje na ispravan i Šerijatom utemeljen način dakako je poželjno, jer je veliki broj rasprava i razilaženja upravo zbog nejasnih i novotarskih izraza koji su višeznačni i komplikovani."[64]

Ako su filozofi u domenu vjerovanja inovirali mnoge nejasne izraze, onda su sufijski šejhovi inovirali mnoge nejasne izraze u domenu etike i morala. Ovi izrazi, općenito, kose se sa onim što je u Kur'anu i sunnetu uz činjenicu da su pretjerano komplikovani kako u jezičkom izrazu tako i u svome značenju. Upravo su filozofi i sufije prvi počeli upotrebljavati izraze od kojih nema nikakve koristi osim što zauzimaju prostor i odugovlače, a da nemaju nikakvo značenje. Također su počeli upotrebjavati izraze čija su značenja veoma čudna i nejasna. Pa i onda ako uspiješ nešto

64 Medžmua fetava, 12/114.

dokučiti, onda se osjećaš kao gladan čovjek koji u vodenici čuje da se melje pšenica ali nigdje ne vidi brašna.[65]

I pored svega ovoga, naše gledište glede tih izraza jeste da tražimo objašnjenje i da ih ne negiramo tek tako niti da ih potvrđujemo tek tako. Tražimo i pokušavamo dosegnuti zašto je određeni izraz upotrijebljen, pa ako je njime ciljano nešto ispravno, onda to prihvatamo, za razliku od onih izraza kojima se cilja nešto negativno.

U nastavku ćemo navesti mišljenja pojedinih učenjaka po ovom pitanju.

Ibn Tejmijja kaže: "Pod pojmom siromaštva[66] i sufizma postoje mnoga značenja koja Allah i Njegov Poslanik vole, i ta značenja su poželjna, pa makar se zvala siromaštvom ili sufizmom zato što ukazuju na značenja koja su ispravna, i ta značenja su nepromjenjiva, pa makar se nazivala drugim imenima. Pod ovo potpadaju i djela srcem kao što su tevba, strpljenje, zahvalnost, zadovoljstvo i tome slično. S druge strane, pod okrilje ovih izraza ubačena su i neka značenja koja Allah i Njegov Poslanik ne vole, pa je tako siromaštvo označeno kao prolaznost dok je sufizam ozačen kao isposništvo, koje je strano islamu.

65 Vidi: Medaridžus-salikin 3/437; Šerh Tahavije 1/238.

66 Siromaštvo prema Knjizi i sunnetu jeste ono što je oprečno bogatstvu, a ovdje se pod izrazom siromaštvo misli na odricanje i sufizam. Vidi: Medžmua fetava, 11/20-21; Medaridžus-salikin 2/438.

Ovakvi izrazi i zablude prisutni su kako kod onih koji teže siromaštvu, tako i kod onih koji poznaju novotarije i unose ih u vjerovanje i govor, a sve to je oprečno Kur'anu i sunnetu, jer takvi izrazi nemaju uporište u Šerijatu. Vjernik daje svoju podršku i potporu svakome ko ne upražnjava nešto što je u koliziji s Kur'anom i sunnetom i onome ko se pokorava Allahu i Njegovom Poslaniku. Ne podržava ih u onome što je u koliziji s Kur'anom i sunnetom i u onome u čemu griješe prema Allahu i Njegovom Poslaniku."[67]

Ibn Kajjim kaže: "Znaj da u govoru ljudi[68] postoje mnoge posuđenice kojima se iskazuje općenita misao a cilja nešto posebno. Također se upotrebljavaju izrazi kojim se cilja metaforično, a ne stvarno, značenje. Oni govore da u svome govoru upotrebljavaju znakove i skraćenice, a ne potpune izraze. Ponekad upotrebljavaju izraze koje upotrebljavaju ateisti, a oni tim izrazima ne žele nešto negativno. Sve ovo dovelo je do raščlanjenja na dvije skupine: jedne koja se drži vanjskog i jasnog značenja i druge koja se drži suštinskog ali zagonetnog značenja. No, onaj koji traži istinu prihvata je od bilo koga, a laž ne prihvata ma od koga ona došla."[69]

Šatibi veli: "Što se tiče govora o skrivenim stvarima i sufizmu, to nije novotarija općenito niti se o tome može

67 Medžmua fetava 11/28-29, sažeto.

68 Misli na sufijske šejhove i predvodnike.

69 Medaridžus-salikin, 3/330-331, sažeto; Miftah darus-seade 1/141.

govoriti uopćeno; neophodno je to pobliže rastumačiti. Pojam sufizma najprije trebamo objasniti kako bismo se složili i dali ocjenu za nešto poznato jer je taj pojam nejasan i uopćen kod kasnijih generacija."[70] Zatim je Šatibi, da mu se Allah smiluje, naveo ispravna i neispravna značenja sufizma.[71]

Četvrta, jedna od bitnih karakteristika kada je riječ o primjernom ponašanju i ahlaku svakako je obazrivost na stanja ljudi i proučavanje pozitivne stvarnosti koja ih okružuje kao i uočavanje pozitivnih ali i negativnih okolnosti uz obavezno poklanjanje pažnje praktičnim primjerima koji su daleko od ustaljenih radnih navika.[72]

Ovu karakteristiku pojasnit ćemo kroz sljedeće stavke:

Prva, jedna od osobina šerijatskog ponašanja jeste i obazrivost na stanja ljudi, njihove sposobnosti i prirodu kao i pridavanje pažnje stvarnim pozitivnostima.

Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Postupajte pravedno, budite umjereni, veličajte Allaha jutrom i naveče tokom noći, pazite na umjerenost pa ćete postići ono što želite."[73]

70 El-I'tisam, 1/265.

71 Vidi: Sijer ealami-nubela 6/86, 20/85

72 Ova karakteristika ima velike sličnosti sa "srednjim putem", ali sam je izdvojio zbog njene važnosti.

73 Buhari, hadis br. 6463.

Hafiz Ibn Hadžer kaže: "Njegove riječi: Postupajte pravedno!', znače da čovjek treba nastojati da njegova djela budu ispravna, dok njegove riječi: 'budite umjereni!' podrazumijevaju nepretjerivanje u izvršavanju ibadeta kako se čovjek ne bi zasitio i na kraju ostavio djela u potpunosti."[74]

Jedna od posebnosti ove vjere jeste obazrivost na stanja ljudi i njihove prirode, bez obzira bile one jake ili slabe, kao i obazrivost na karakternu crtu i njihova osjećanja.

Ibn Kajjim je na ovo ukazao riječima: "Dok god je čovjek živ njegova ga strast prati i neodvojivi je dio njega, tako da bi naređenje da zanemari tu strast bilo neizvodivo. No, njemu je naređeno da ovu strast usmjeri u pozitivne stvari, a ne da je okrene ka negativnim, upropaštavajućim stvarima. Primjer ovoga jeste i činjenica da Allah nije naredio da se čovjek sustegne od strasti prema ženama u potpunosti, nego mu je naredio da tu strast usmjeri i kanališe kroz brak i to ženeći se jednom, dvijema, tri ili četiri žene, dok je broj robinja neograničen. Dakle, ovime je strast usmjerena s jednog na drugi kanal, i vjetar koji je puhao u pogrešnom smjeru sada je usmjeren na ispravan način. Slično ovome su i sve ostale stvari koje zahtijevaju ispravnu percepciju i odgovarajuće kanalisanje kako bi bile pravosnažne i djelotvorne."[75]

74 Fethul-bari, 11/297-298, sažeto.

75 Revdatul-muhibin, str 11; El-Istikame od Ibn Tejmijje 2/156; El-I'tisam od Šatibija 1/273-274.

Pravedni halifa Omer b. Abdulaziz spoznao je ovu činjenicu, a jednom prilikom njegov sin Abdulmelik mu reče: "O oče moj, šta te sprječava da uspostaviš sve ono od pravde što želiš?" Omer mu je odgovorio: "O sine moj, ja s ljudima vodim tešku borbu i strpljiv sam u tome. Ja želim da oživim nešto, ali to odgodim dok ne budem u stanju da tu stvari povežem s nekom dunjalučkom koristi za ljude pa je onda oni objeručke prihvataju."[76]

Hasan El-Basri veli: "Zaista je ova vjera trajna kategorija, pa onaj ko se u njoj ne strpi izgubit će je, istina je teška a čovjek je slabašan." Također je govorio: "Neka se čovjek ne obavezuje poslom koji ne može ispuniti jer ne zna do kada će živjeti. Ako čovjek počini nasilje ili sebe obaveže nečim što ne može ispuniti, bojati se za njega da će biti ostavljen na cjedilu i odbačen do te mjere da više ne izvršava farzove. S druge strane, ako kroči putem olakšanja i lahkoće te se obaveže nečim što može ispuniti onda je to bolje i prikladnije."[77]

Ebu Hazim Selema b. Dinar potvrđuje ovu "stvarnost" i potrebu spoja između prirodnih potreba i odgovarajućih ljudskih potreba uz obaveznu brigu prema duši i njenom pokoravanju Allahu. Jednom prilikom jedan čovjek dođe Ibn Hazimu i reče mu: "Nešto me rastužuje." "A šta to bra-

76 Ez-Zuhd od Imama Ahmeda, str. 300.
77 Ez-Zuhd od Ibn Mubareka, str. 468.

te moj?", upita ga Ibn Hazim. Čovjek reče: "Moja ljubav prema dunjaluku." Ibn Hazim mu reče: "Znaj, brate moj, da dušu ne treba koriti zbog ljubavi prema nečemu što nam je Allah omilio, jer zaista nam je Allah podario da volimo dunjaluk, ali sami sebe trebamo koriti zbog drugih stvari da nas ne povuče da uzmemo nešto što Allah ne voli ili da sami sebi zabranimo nešto što Allah voli. Ako ovako postupimo, ljubav prema dunjaluku nam neće škoditi."[78]

Jedna skupina sufija usprotivila se ovoj "stvarnosti" koja je prisutna u ljudskoj prirodi i zanemarila instinkt i normalne potrebe pa je doživjela sunovrat i ugušila se u strastima.

Ibn Dževzi, govoreći o ovoj skupini ljudi i razlozima njihovih devijacija kaže: "Neki su smatrali da je odgoj duše radi njenog pročišćenja od svih nečistoća, ali su, nakon nekog perioda i nemogućnosti da je pročiste, odustali i rekli: 'Zašto da se umaramo nečim čime se niko ne zanima', pa su napustili ono na čemu su bili."

Razotkrivanje ove obmane koja se zasnivala na pretpostavci da je gušenje prirodnih potreba isto kao i gušenje strasti i ljutnje jeste očito jer Šerijat nema takve intencije i nezamislivo je prirodne potrebe ugušiti vježbom i treningom. Na koncu, strasti su stvorene s razlogom, jer da nije strasti i potrebe za hranom, čovjek bi umro, da nije strasti

78 El-Hulijja od Ebu Neima, 3/244.

za ženama ne bi bilo potomstva, da nije ljutnje, čovjek ne bi otklanjao od sebe ono što mu smeta. Stoga kažemo da je svrha duševnog treninga zaštita ljudskog života od pretjeranog izlaganja strastima, a Allah je pohvalio onoga ko se sačuva od nekontroisanog odavanja strastima i sputava ih; a da ih može u potpunosti otkloniti, onda ne bi bilo smisla da ih pokušava sputavati, a Uzvišeni je rekao: "**... i oni koji srdžbu sputavaju.**" (Alu Imran, 134), a nije rekao "... i oni koji uguše i izgube srdžbu."[79]

Dodajmo još ovome da su pojedini predvodnici asketizma (zuhda) u potpunosti zanemarili ovu prirodnu ljudsku stvarnost te su sebe opteretili nečim što nisu u stanju podnijeti, i u takvom stanju izrekli su teške riječi o čijim posljedicama nisu razmišljali.

Primjer koji je pred nama najbolje svjedoči o tome. Naime, prenosi se da je Semnun el-Muhib govorio:

Niko osim Tebe meni ne treba,
Čime god hoćeš Ti me iskušaj,

pa ga je Allah iskušao da ne može vršiti malu nuždu. U takvom stanju kružio je čaršijom i govorio: "Dovite za svoga amidžu lažova".

U drugom predanju stoji da je rekao: "Gospodaru, mirim se sa svim što mi odrediš", pa mu je onemogućeno

79 Telbisu Iblis, str. 415.

da mokri 14 dana. Od muke se valjao po zemlji i uvijao poput zmije čas desno čas lijevo, pa kada je nakon toga bio u stanju izvršiti malu nuždu kazao je: "Gospodaru kajem se."[80]

Komentarišući ovakvo predanje i njima slična, Ibn Tejmijja kaže: "Ovakve riječi izriče onaj koji ne razmišlja o posljedicama izrečenog, i ovo se ne može uzeti za primjer. Međutim, ovu priču možemo uzeti kao dokaz da je ta osoba pri sebi imala nadu i zadovoljstvo i tome slično, ali je, s druge strane, pri sebi imala vrlo malo znanja o putevima spasa. Poslanici su, dakako, najveći poznavaoci puteva spasa, koji vode ka Allahu, pa onaj ko odstupi od njihovog sunneta i puta, taj je zakoračio u zabranjeno i pogrešno. Oni nalikuju beduinu koga je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, posjetio dok je bio bolestan i rekao mu: 'Da li si Allahu uputio neku dovu?', pa mu je beduin kazao da je dovio: 'Allahu, ako me želiš nečim kazniti na ahiretu, Ti me kazni na dunjaluku.' Na to mu Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Hvaljen neka je Allah, zašto nisi rekao: 'Gospodaru podari nam dobro na ovom svijetu i dobro na onom svijetu i spasi nas od Vatre.'"[81]

Druga, nastojanje ispravnih prethodnika da čine ono što je korisno, ulagali su trud i napore u pokornosti Allahu

80 Vidi: Huljetul-evlija, 10/309; Medžmua fetava, 10/241; El-Istikama, 2/88.

81 Muslim u poglavlju o zikru hadisbroj 2688; El-Istikame, 2/92; Medaridžussalikin 2/311-313.

i slijeđenju, predavali su se Allahovom zakonu i propisima bez nepotrebnog besposličarenja i nedoličnog govora.

Od Aiše r.a. prenosi se da je rekla: "Najdraža djela Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, bila su ona čiji su izvršioci ustrajni u izvršavanju."[82]

Hasan El-Basri ušao je jednom prilikom u džamiju i sjeo u prikrajak jedne halke u kojoj su ljudi razgovarali; on je slušao njihov razgovor, a zatim rekao: "Ovi su se ljudi zasitili ibadeta i uvidjeli da je razgovor puno lakši, pa im je pobožnost oslabjela i prihvatili su se razgovora."[83]

Evzai je rekao: "Vjernik malo priča, a mnogo radi, dok munafik mnogo priča, a malo radi."[84]

Malik b. Enes običavao je kazati: "Nepotreban govor o vjeri nije mi drag kao ni stanovnicima ovog mjesta. Ne volim govor koji nije popraćen djelom jer sam vidio stanovnike ovog mjesta da zabranjuju govor o vjeri ako nije popraćen djelom."[85]

Kada je imam Malik upitan o traženju znanja, kazao je: "Lijepo i pohvalno djelo, ali gledaj da pratiš onoga ko će ti dozvoliti da s njim budeš od jutra do mraka i njega se drži."[86]

82 Buhari, hadis broj 6462.
83 Huljetul-evlija 2/157, sažeto.
84 Ibid., 6/142; Sijer ealami-nubela, 7/125.
85 Džami bejan el-ilm od Ibn Abdulbera, 2/95.
86 Huljetul-evlija, 6/319; Sijer ealami-nubela, 8/96.

Imam Ahmed osporavao je pretjerano zanimanje za srčana otkrovenja i govor o djelima srca na uštrb činjenja korisnih djela, jer nije preneseno od ashaba niti od tabiina da su se bavili nečim od čega nema koristi.[87]

Upozoravajući da zanimanje o tajnim i skrivenim otkrovenjima može odvesti do velikih sumnji, imam Ibn Kajjim kaže: "Nema boga osim Allaha. Koliko je samo slabosti u ljudskim dušama koje sprečavaju da djela čine isključivo zarad Allaha i da do Njega stignu?

Između djela i srca postoji distanca na kojoj su mnoge prepreke koje sprečavaju da djelo stigne do srca. Zatim, između srca i Gospodara postoji distanca na kojoj su mnoge prepreke koje sprečavaju da djelo stigne do Njega. Te prepreke su oholost, samodopadljivost, umišljenost ali i mnoge male slabosti i prepreke koje kada bi ih čovjek uočio, zaprepastio bi se. No, zbog Svoje milost prema robovima, Allah je mnogima te prepreke učinio nevidljivima, jer kad bi ih vidjeli zapali bi u mnogo veće probleme od njih samih, kao što su: očaj, beznađe, napuštanje djela, gubljenje odlučnosti i tako dalje. Zbog svega ovoga, kada se pojavila knjiga *Obazrivost*[88] od Ebu Abdullaha el-Harisa b. Eseda el-Muhasibija i ljudi se njome pozabavili, napustili su mesdžide koje su oživljavali svojim ibadetima. Iskusan

87 Džami ulum vel-hikem od Ibn Redžeba, 2/131.

88 Misli se na knjigu Er-Riaje li hukukillah od Harisa el-Muhasibija.

ljećnik zna kako liječiti dušu i on nikada ne gradi dvorac dok u isto vrijeme ruši državu."[89]

Na drugom mjestu kaže: "Jednog dana upitao sam šejhul-islama Ibn Tejmijju, da mu se Allah smiluje, o ovom pitanju (usavršavanju ahlaka i njegovom upitomljavanju) te o otklanjanju nedaća i prepreka koje se nađu na putu odgoja duše.

Odgovorio je: 'Duševne nelagode i nedaće jesu poput zmija i škorpiona koji se nađu na putu kojim kroči musafir, pa ako se tokom putovanja pozabavi njima i počne ih tražiti, neće daleko dospjeti na svome putovanju. Stoga, neka tvoja pažnja bude usmjerena na putovanje i kročenje prema naprijed, a ne osvrći se na nedaće i prepreke, a ako se ispred tebe ispriječi nešto što te ometa na tvom putu, ti ga ukloni i nastavi svoje putovanje."[90]

Bavljenje skrivenim otkrovenjima dolazi tek nakon što se upotpune svi farzovi i vadžibi te se sustegnu od svih zabranjenih stvari.

Zbog toga Ibn Redžeb kaže: "Bitno je obratiti pozornost na činjenicu da u jezgrovite i sumnjive stvari mogu zalaziti samo oni čije je stanje stabilno i ko je na polju bogobojaznosti i pobožnosti dosegao visoke stepene. S druge strane, onaj ko javno zapada u činjenje zabranjenih stvari,

89 Medaridžus-salikin, 1/439, sažeto.
90 Medaridžus-salikin, 2/313-314.

a zatim želi da se pozabavi nečim što je vezano za sumnjive i jezgrovite stvari, onda on to ne može podnijeti, štaviše, neophodno ga je ukoriti ako se time pozabavi, kao što je Ibn Omer kazao Iračanima koji su ga pitali o propisu u vezi s krvlju komarca: Pitaju me o krvi komarca a ubili su Husejna.'"[91]

Peta, jedna od karakteristika šerijatski primjerenog ponašanja jeste i obazrivost na različite mogućnosti ljudi u izvršavanju ibadeta, a sve to zbog činjenice da svi nisu isto nadareni niti pripremljeni.

Imam Malik potvrdio je ovu karakteristiku i napisao pobožnjaku Abdullahu el-Umeriju, koji ga je podsticao na rad: "Allah je podijelio djela na vrste kao što je podijelio i nafaku, pa je nekima olakšao obavljanje namaza, ali im nije olakšao u postu. Jednima je olakšao u dijeljenju sadake, ali im nije olakšao u postu, dok je nekima olakšao džihad. Širenje znanja jedno je od najvrednijih djela i ja sam zadovoljan onim što je meni olakšano, a ne mislim da bih bio na ovome da nisam na onome na čemu si i ti, pa se stoga nadam da smo obojica na dobru."[92]

Upitan je Ibn Tejmijja o načinima pomoću kojih se ojačava iman sve dok se ne upotpuni. Da li se počinje s asketizmom (zuhdom), ili pak s traženjem znanja, ili se

91 Džami' ulum vel-hikem, 1/283.
92 Sijer ealami-nubela, 8/114.

nađe neko srednje rješenje između svih tih stvari shodno mogućnostima?

Odgovorio je: "Na ovom polju ljudi se razlikuju, pa je tako traženje znanja nekima lakše od zuhda, dok je drugima zuhd lakši od traženja znanja. Trećima je pak ibadet lakši i od traženja znanja i od zuhda, pa stoga kažemo da su ljudi dužni činiti ona djela koja mogu najbolje izvršavati, kao što kaže Uzvišeni: **'I Allaha se bojte koliko ste u mogućnosti.'"** (Et-Tegabun, 16)

Ako se istovremeno treba izvršiti nekoliko ogranaka imana, onda će se dati prednost onima kojima je Allah najviše zadovoljan, a koja je čovjek u stanju izvršiti. Ponekad je jedno djelo teško za nekog, ali lahko za drugog, i on ga izvršava bez poteškoće. Čovjek je dužan raditi ono što je najkorisnije za njega, a ne tragati za nečim što je općenito vrijedno, a on to nije u stanju izvršiti, kao onaj ko uči Kur'an i razmišlja o njegovim ajetima, ali klanjanje namaza za njega predstavlja poteškoću i od njega nema koristi, ili se pak okoristi više zikrom nego učenjem Kur'ana. Stoga kažemo da je čovjek dužan izvršavati djelo koje je u stanju izvršiti, a da se ne obavezuje djelima koja ne može izvršiti onako kako je to propisano."[93]

Na drugom mjestu kaže: "Što se tiče pitanja koja su djela najvrednija nakon farzova, kažemo da se to razlikuje

93 Medžmua fetava, 7/651-652.

od čovjeka do čovjeka u zavisnosti od njgovih mogućnosti i vremena. Dakle, nije moguće dati sveobuhvatan odgovor koji će zadovoljiti svakog pojedinca."[94]

Ibn Kajjim dotakao se ove karakteristike i o njoj, između ostalog, kazao: "Nema sumnje da je put koji vodi ka Allahu jedan, i taj put je jasna istina, a istina je jedna i njen izvor je od Allaha. S druge strane, neistina i zabluda ima nebrojeno mnogo, štaviše, jasno je da su svi putevi mimo istine zabluda i svaki put koji vodi ka zabludi također je zabluda. Dakle, mnogo je zabluda kao i puteva koji ka zabludi vode. Što se tiče govora pojedinih učenjaka da su putevi koji vode ka Allahu mnogostruki i raznovrsni zbog činjenice da je Allah ljude stvorio sa različitim sposobnostima i mogućnostima, mi kažemo da je ovo istina i da se ne suprotstavlja onome što smo rekli da je put koji vodi ka Allahu jedinstven.

Objašnjenje ovoga krije se u činjenici da je put jedinstven i objedinjen u svemu onome čime je Allah zadovoljan. Ono čime je Allah zadovoljan raznovrsno je, a sve ono čime je on zadovoljan predstavlja taj jedinstveni put. Stvari kojima je Allah zadovoljan razlikuju se i nisu identične u zavisnosti od vremena, mjesta, ljudi, stanja i tako dalje, sve ove različitosti Allah je stvorio iz prevelike mudrosti shodno različitim mogućnostima Njegovih robova.

94 Medžmua fetava, 10/660, 24/246.

Ako smo shvatili prethodno kazano, onda je jasno da postoje ljudi kojima je traženje znanja i podučavanje drugih glavna preokupacija i put kojim se ide ka Allahu. Ovakvi ljudi sve svoje vrijeme posvećuju znanju nastojeći time steći Allahovo zadovoljstvo i tako čine sve dok ih taj put ne dovede željenom cilju ili dok ne presele na tom putu u nadi da će ono za čime su žudjeli postići i nakon smrti.

Postoje ljudi čija je glavna preokupacija i glavno djelo zikr (spominjanje Allaha). To djelo je njihova glavna dunjalučka preokupacija i ahiretska opskrba, pa kada u ovom djelu malo posrnu, onda osjećaju da su sve izgubili.

Postoje ljudi čija je glavna preokupacija i glavno djelo namaz. Pa kada god prođe period a oni nisu njime zauzeti ili se ne pripremaju za obavljanje namaza njihova se prsa stegnu.

Postoje ljudi čija je glavna preokupacija dobročinstvo prema drugima, pomoć nemoćnim, otklanjanje nedaća i različiti oblici pomoći drugima.

Postoje ljudi čija je glavna preokupacija naređivanje dobra i odvraćanje od zla, Allah im je to olakšao i u tome ih pomogao da tim putem kroče ka Allahu.

Postoje oni čija je glavna preokupacija stalna budnost i iskorištavanje vremena.

Na koncu, postoje oni ljudi koji su sveobuhvatni i koji na svakom polju djeluju idući ka Allahu. Njihova preokupacija su ibadeti, i oni ih ne ispuštaju iz vida. Ovi su ljudi sveprisutni u svim prethodno spomenutim grupama, i gdje god vidiš da se čini djelo, zateći ćeš i njih tamo. Ako je riječ o znanju, oni su s učenima; ako se radi o džihadu, oni su s mudžahidima; ako je riječ o namazu, oni su s klanjačima; ako se radi o zikru oni su s onima koji Allaha spominju - i gdje god postoji neka vrsta ibadeta, oni su tamo i čine ga. Ako im se kaže: 'Šta želiš ovim djelima?; odgovaraju: 'Želim da u djelo sprovedem Allahove naredbe ma kako brojne one bile.'"[95]

Posljednja skupina ljudi koju je spomenuo Ibn Kajjim jesu pravednici (es-siddikun). Oni su zakoračili na sva vrata dobra i čine sve vrste dobročinstva. O njima Uzvišeni kaže: **"Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima namjernicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekat daju, i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutom. Oni su iskreni**

95 Tarikul-hidžretejn, str. 178-179, sažeto; Medaridžus-salikin, 3/17.

vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone." (El-Bekara, 177)

Najbolji primjer jednog pravednika (es-siddika) jeste Ebu Bekr, r.a., koji je na svim poljima činio dobra djela.

Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "'Ko je od vas danas osvanuo kao postač?' Ebu Bekr reče: 'Ja', Poslanik upita: 'Ko je od vas danas ispratio dženazu?' Ebu Bekr reče: 'Ja', Poslanik upita: 'Ko je od vas danas nahranio siromaha?' Ebu Bekr reče: 'Ja', Poslanik upita: 'Ko je od vas danas obišao bolesnika?' Ebu Bekr reče: 'Ja', Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem reče: 'Kod koga se nađu ove četiri stvari ući će u Džennet.'"[96]

Ova plemenita skupina ljudi gaji jedno sveopće robovanje i ona ne teži ka određenom djelu nego nastoji činiti djela na svakom polju želeći time steći Allahovo zadovoljstvo. Oni u svakom vremenu rade ono što zadovoljava Gospodara svjetova shodno vremenu u kojem se zadese.[97]

96 Muslim u poglavlju zekata, 2/713, hadis broj 1028.
97 Medaridžus-salikin 1/88.

DRUGI DIO

MORALNO- ETIČKE TEME

U ovom poglavlju ukratko ćemo govoriti o moralno-etičkim temama kao i svojstvima primjerenog ponašanja kod pripadnika ehli-sunneta. Prvi dio knjige slobodno možemo okarakterisati kao teoretski dio, dok je ovaj dio u mnogome utemljen na praktičnim temama i primjerima. Stoga ćemo u ovom dijelu navesti stvarne primjere i događaje kroz koje su prolazili naši ispravni prethodnici. Također ćemo navesti i ono što se prenosi od njh o pitanju primjerenog ponašanja, a Allaha molimo da nam to bude pouka kako bismo i mi kročili njihovim putem. Hamud el-Kassar rekao je: "Ko pogleda u životopise ispravnih prethodnika uoči svoju slabost i zaostatak u odnosu na stepene na kojima su bili pravi ljudi."[98]

98 Sifetus-safve, 4/122.

PRIPADNICI EHLI-SUNNETA SPOZNALI SU ISTINU I MILOSTIVI SU PREMA LJUDIMA

Jedno od najvažnijih svojstava koje pri sebi imaju pripadnici ehli-sunneta jeste da znaju istinu i da su milostivi prema ljudima. Oni su upućeni sljedbenici koji čine dobra djela na koja se drugi mogu ugledati, pa su stoga upravo oni najpotpunije spoznali istinu. Oni prihvataju istinu bez ozbira od koga ona došla. Najpožrtvovaniji su u dostavljanju vjere i klone se novotara i sljedbenika svojih strasti. U isto vrijeme, milostivi su prema stvorenjima i žele im dobro i uputu. Zbog svega ovoga, oni su najmilostiviji među ljudima, najsažaljiviji su i najiskreniji u davanju savjeta.

Ibn Tejmijja o ovome kaže: "Predvodnici ehli-sunneta, učenjaci i vjernici pri sebi imaju znanje, pravedni su i milostivi, spoznali su istinu pomoću koje kroče putem sunneta i sigurni su od novotarija. Pravedni su prema onima koji nisu na ovome putu pa makar im oni i nepravdu učinili, kao što kaže Uzvišeni: 'O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti.' (El-Maide, 8). Također su milostivi prema ostalim stvorenjima i žele im samo dobro i uputu, te nikad prvi ne

spletkare protiv drugih, a ako ih ipak kazne, predoče im njihovu grešku i neznanje te nepravdu, onda to rade u cilju da obznane istinu i iz samilosti prema stvorenjima."[99]

Ibn Redžeb u pogledu ovoga kaže: "Nasljednici poslanika i njihovi nasljednici od vezira, pravednih namjesnika, kadija nikada nisu pozivali ka vlastitom veličanju i svetkovanju, nego su isključivo pozivali ka veličanju Allaha i obožavanju samo Njega. Neki od njh nisu se prihvatali namjesništva osim ako će putem toga biti u stanju da pozivaju k Allahu.

Poslanici i njihovi namjesnici strpljivo su podnosili uznemiravanja na putu pozivanja k Allahu, štaviše, znali su podnositi vrlo teška iskušenja i provokacije, ali su i pored toga, bili strpljivi i zadovoljni situacijom.

Neko od dobrih ljudi kazao je: 'Ne bi mi smetalo da moje tijelo bude unakaženo makazama samo da sva stvorenja budu pokorna Allahu, dž.š.'

Značenje ovih riječi jeste da je osoba koja ih je izrekla isuviše samilosna prema ljudima i da suosjeća s njima te ih želi spasiti kazne po cijenu vlastite patnje. S druge strane, ovakva je osoba spoznala Allahovu veličinu i neophodnost pokoravanja samo Njemu, i upravo zbog toga ona želi da svi ljudi budu pokorni, pa makar ona i doživjela patnju i pretrpjela veliku štetu."[100]

99 Er-Red ala El-Bekri, str. 256-257.
100 Džamiul-ulumi vel-hikem, 2/255.

Pripadnici ehli-sunneta svoje vjerovanje grade na znanju i pravdi a ne na neznanju i nepravdi pa je stoga razumljivo da pri sebi imaju ovako uzvišena svojstva. Štaviše, pripadnici ehli-sunneta više žele dobro određenim novotarskim skupinama nego što te skupine međusobno žele jedna drugoj.

"Oni (ehli-sunnet) su, prema rafidijama, bolji i pravedniji od samih rafidija jednih prema drugima."[101]

Pripadnici ehli-sunneta naslijedili su ovakva uzvišena svojstva od onoga čiji su moral i ponašanje bili na vrhuncu savršenstva, od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio je najučeniji čovjek, najmilostiviji i najsuosjećajniji. Kako bi istina došla na vidjelo, on je dostavio poslanicu, upotpunio obavezu, borio se istinskim džihadom u ime Allaha. Zapažamo da bi se zbog istine i njenog pomaganja Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, znao žestoko naljutiti, toliko da bi mu lice pocrvenjelo. Naljutio se jednom kad je vidio svoje ashabe kako se prepiru oko pitanja određenja (kader), pa im je rekao: "Oprezno s time, narode moj, jer narodi su uništeni zbog njihovog razilaženja s vjerovjesnicima i vjerovanja u jedan dio Knjige a ostavljanje drugog. Kur'an nije spušten da bi jedan njegov dio bio u koliziji s drugim, nego je spušten tako da svaki njegov dio potkrepljuje drugi. Ono što iz nje-

101 Minhadžu-sunna nebevije fi nakdi kelam eš-šia, 5/157.

ga saznate, radite po tome, a ono što ne znate, kod onog koji zna raspitajte se."[102]

I pored svega ovoga, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bijaše milost sam po sebi, kao što kaže Uzvišeni: **"Došao vam je Poslanik, jedan od vas, teško mu je što ćete na muke udariti, jedva čeka da Pravim putem pođete, a prema vjernicima je blag i milostiv."** (Et-Tevba, 128).

Od Aiše, r.a., prenosi se da je kazala: "Kada bi god Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, birao između dvije stvari, uzimao bi lakšu ako nije grijeh, a ako je grijeh, onda je on bio najudaljeniji od nje. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nikada nije odmazdu za sebe tražio osim ako bi bilo povrijeđeno Allahovo pravo, pa bi onda, Allaha radi, odmazdu učinio."[103]

Pogledaj, dragi čitaoče, na kakva je sve uznemiravanja Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nailazio, na putu pozivanja k Allahu. Aiša, r.a., jednom ga je upitala upitala: "'O Allahov Poslaniče, da li si doživio teži dan od dana Bitke na Uhudu'? On je odgovorio: 'Od svoga naroda doživio sam mnogo ali najteže mi je bilo na dan El-Akabe, kad sam zatražio zaštitu kod Ibn Abdulejl b. Abdulkelama, pa mi je nije pružio. Odatle sam se zaputio potišten ne obazirujući se dok nisam stigao do prevoja Es-Sea'lib. Tu sam podigao

102 Ahmed, 2/181; Ibn Madže, hadis br. 85.
103 Buhari, hadis br. 3560; Muslim, hadis br. 2327.

glavu i zapazio da sam u hladu. Pogledao sam, a Džibril je stajao i kazao mi: 'Allah je čuo ono što je tvoj narod rekao tebi, pa ti je poslao meleka zaduženog za brda da mu narediš šta želiš da uradi s njima.' Pa me je melek zadužen za brda pozvao, nazvao mi selam i rekao: 'O Muhammede, Allah je zaista čuo ono što je tvoj narod kazao tebi. Ja sam melek zadužen za brda, Allah me poslao tebi, pa mi naredi šta želiš. Ako želiš s dva brda ću da ih poravnam.' Zatim je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: 'Ja želim da Allah iz njihovih kičmi izvede potomstvo koje će samo Allaha obožavati i neće Mu širk činiti.'"[104]

Milost prema stvorenjima uz slijeđenje istine odlike su svih vjerovjesnika, kao što možemo zapaziti iz priča o njima. Primjer toga nalazimo u hadisu koji prenosi Ibn Mesud, r.a., gdje kaže: "Kao da sada gledam Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako nam priča o jednom vjerovjesniku koga je njegov narod udario toliko da mu je potekla krv, a on, brišući krv sa svoga lica, govori: 'Allahu, oprosti mome narodu jer oni ne znaju.'"[105]

Ovim putem hodili su i ispravni prethodnici, a divan je primjer dao Ebu Umama el-Bahiri, kada je vidio sedamdeset odrubljenih haridžijskih glava u Damasku. Govoreći riječi istine, kazao je: "Slavljen neka je Allah,

104 Buhari, hadis br. 3231, Muslim, hadis br. 1795.
105 Buhari, hadis br. 3477; Muslim, hadis br. 1792.

kako se šejtan samo poigrava sa sinovima Ademovim, ovo su psi Džehennema, najgora stvorenja pod svodom nebeskim", zatim je zaplakao i rekao: "Zaplakao sam zbog milosti prema njima kada sam ih vidio jer su bili pripadnici islama."[106]

Uvejs el-Karni, Allah da mu se smiluje, običavao je, kada bi pala noć, podijeliti sve što mu je ostalo od hrane i pića, a zatim bi govorio: "Allahu, nemoj me kazniti za onoga ko preseli od gladi, niti za onoga ko preseli bez odjeće od hladnoće."[107]

Omer b. Abdulaziz govorio je: "Kamo sreće da sam prema Knjizi radio a da ste i vi po njoj radili. Svaki put kad sam postupio po svome nahođenju, jedan dio mene je propao, i sve tako dok moja duša ne napusti tijelo."

Fudajl b. I'jad govorio je: "Stid me je od Allaha da se zasitim hranom sve dok ne vidim da je pravednost zavladala i da je istina uspostavljena."[108]

Zadivljujući je primjer Ebu Abdullaha Ahmeda b. Hanbela, koji je, postojan na istini, ne bojeći se ničijeg prigovora, uz čvrsto uvjerenje kazao: "Kur'an je Allahov govor i nije stvoren." Imam je strpljivo podnosio sve nedaće koje su ga zadesile od muatezila i njihovih kolovođa

106 Opširnije o ovome vidi: El-Itisam, od Šatibija, 1/71-73; El-Adab eš-šer'ija, od Ibn Mufliha 2/24.

107 Sifetu-safve 3/54.

108 Hiljetul-evlija 8/108.

u tom vremenu kao i onih koji su ih slijedili poput halifa El-Me'muna, El-Muatasima i El-Vasika.

Kada je jedan Ahmedu došao u zatvor i rekao mu: "O Ebu Abdullah, ljudima si potreban, imaš djecu, imaš opravdanje," želeći da ga privoli na ono što želi da čuje, a Ahmed mu odgovara: "Ako je to sav tvoj razum, onda mi je lahknulo."[109]

Imam Zehebi, govoreći o iskušenjima imama Ahmeda, kazao je: "Nevjerovatna privrženost istini koja zahtijeva snagu i iskrenost. Onaj koji je iskren, ali bez snage ne može biti nosilac istine. S druge strane, onaj koji ima snagu, ali nije iskren na koncu biva ponižen i poražen. Stoga, onaj ko upotpuni obje stvari biva jedan od pravednika (siddik). Onome ko je slabašan preostaje da srcem negira, a to je najmanji vid imana poslije kojeg imana više i nema, a snaga je samo kod Allaha."[110]

Imam Ahmed b. Hanbel bio je vrlo miroljubiv čovjek, ali kad je vidio da ljudi napuštaju istinu, te miroljubivosti je nestalo, postao je žestok, a njegove oči su pocrvenjele.[111]

I pored svega što je preživio od udaraca, bičevanja i zatvora od halifa, ovaj imam kaže: "Svakom ko me spomene opraštam. Ebu Ishaku (halifi El-Muatasim, op. prev.) oprostio sam jer sam vidio da Allah kaže: 'Neka im opro-

109 Hiljetul-evlija 8/108.
110 Sijer ealami-nubela, 9/234.
111 Sijer ealami-nubela 9/238.

ste i ne zamjere! Zar vam ne bi bilo drago da i vama Allah oprosti.' (Nur, 24). Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio je Ebu Bekru da oprosti Mistahu, a zatim rekao: 'A kakvu korist imaš ti da Allah zbog tebe kazni tvoga brata muslimana?'"[112]

Postoje i drugi primjeri predvodnika ehli-sunneta kao što je primjer šejhul-islama Ibn Tejmijje koji je potvrđivao akidu ispravnih prethodnika i svojim se jezikom borio protiv devijantnih grupacija. Odgovarao je sljedbenicima Knjige i opovrgavao laži, raspravljao sa sufijama i filozofima, a sve to u cilju obznanjivanja istine i njenog dostavljanja. U isto vrijeme, Ibn Tejmijja bio je najsuosjećajni i najdobroćudniji a primjer koji slijedi to najbolje povrđuje: njegov učenik Ibn Kajjim kaže: "Došao sam jednog dana do njega (Ibn Tejmijje) želeći ga obradovati smrću jednog od njegovih najljućih i najžešćih neprijatelja, pa me je on ukorio, a zatim momentalno otišao do kuće preminulog da iskaže saučešće i žalost njegovoj porodici, te im kazao: 'Vi kod mene uvijek imate mjesta, nemojte se ustručavati da zatražite pomoć u onome u čemu vam mogu pomoći.' Kad su čuli ove riječi, oni su se obradovali i dovili su za njega."[113]

Kada je Ibn Tejmijja bio na samrtnoj postelji, jedan od onih koji su ga uznemiravali ušao je kod njega tražeći

112 Sijer ealami-nubela 9/261; Menakib el-imam Ahmed, od El-Džuvejnija, str. 221.

113 Medaridžus-salikin, 2/345

halala, pa mu je šejhul-islam rekao: "Ja sam ti halalio, i ne samo tebi nego svima koji su se neprijateljski odnosili prema meni, a nisu znali da sam ja na istini. Ja sam također halalio i velikom presvijetlom vladaru koji me u zatvor stavio jer se on ipak za mišljenjem nekog drugog poveo."[114]

Jedan od onih (Ibn Mahluf) koji su se sporili s Ibn Tejmijjom rekao je: "Navraćali smo druge na njega, ali mu nismo naškodili, da bi nam naposlijetku on sve oprostio i kao autoritet nad nama se uzdigao."[115]

I na kraju, pozivam svu braću ka nužnoj spoznaji istine i samilosti prema stvorenjima. Pozivam ih ka poštivanju znanja i pravednosti na ovom polju i da ozbiljno i pravedno kročimo putevima ehli-sunneta u vjerovanju i ponašanju. A Allah je jedini istinski pomagač.

114 El-Ealam el-ulija, str. 82.
115 El-Bidaja ve-nihaja, 14/54.

PRODUHOVLJENJE (DUŠEVNI PROGRES)

U moru svakodnevnih obaveza i potreba zaboravljamo na odgoj i produhovljenje naših duša, a kao direktnu posljedicu toga imamo kruta srca i lijenost prilikom činjenja dobrih djela, jer smo se predali dunjaluku i njegovim užicima.

Upravo zbog ovoga govorit ćemo o produhovljenju i potrebi duševnog progresa.

ZNAČAJ OVE TEME

Allah, dž.š., zaklinje se na više mjesta da rob može postići sreću i valjanost isključivo ako uspije ostvariti duševni progres i svoju dušu oplemeniti i produhoviti. Uzvišeni kaže: **"(Tako mi) duše i Onoga Koji je stvori, pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini. Uspjet će samo onaj ko je očisti. A bit će izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi."** (Eš-Šems, 7-10)

I kaže Uzvišeni: **"Postići će šta želi onaj ko je očisti,**

i spomene ime Gospodara svoga pa molitvu obavi." (El-Eala, 14-15)

Vjerovjesnici, a.s., pozivali su svoje sljedbenike da duše svoje očiste. Musa, a.s., govori faraonu: **"I reci: 'Da li bi ti da se očistiš? Da te o Gospodaru tvome poučim, pa da Ga se bojiš.'"** (En-Naziat, 18-19)

Uzvišeni o našem vjerovjesniku Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: **"On je neukima poslao Poslanika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi."** (El-Džuma, 2)

Čišćenjem duše i postizanjem duševnog progresa uspinjemo se ka višim stepenima i približavamo se neprekidnim uživanjima, kao što Uzvišeni kaže: "A one koji pred Njega izađu kao vjernici, a koji su dobra djela činili – njih sve čekaju visoki stepeni, edenski vrtovi, kroz koje će rijeke teći, u njima će oni vječno ostati, i to će biti nagrada za one koji se budu od grijeha očistili" (Ta-Ha, 75-76). Dakle, onaj ko svoju dušu očisti od bilo kakvih nečistoća i primjesa širka i samo Allaha bude obožavao te kročio stazom poslanika s onim s čime su došli taj može očekivati spomenutu nagradu.[116]

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dovio je rječima: "Allahu, podari mojoj duši bogobojaznost i ti je očisti, jer Ti to najbolje umiješ, a ti nad njome bdiješ i čuvaš je."[117]

116 Tefsir, od Ibn Kesira, 3/156.
117 Muslim, hadis broj 2722.

Suštinsko značenje produhovljenja

Produhovljenje, u jezičkom smislu, označava čišćenje i povećanje, a suštinsto značenje produhovljenja o kojem mi govorimo označava čišćenje duše od primjesa bilo kakvih nevaljalština i to putem korisnog znanja, te činjenja dobrih djela uz izvršavanje onoga što je naređeno i sustezanje od onoga što je zabranjeno.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, produhovljenje je pojasnio riječima: "Da znaš da je Allah s tobom ma gdje ti bio." No, hadis ćemo spomenuti u cijelosti: "Onaj ko bude činio tri stvari okusit će slast imana, ko bude obožavao samo Allaha, dž.š., i vjerovao da nema drugog boga osim Njega; ko bude davao primjeren zekat na svoj imetak svake godine, a ne bude davao staru, iznemoglu i bolesnu robu, nego onu srednje kvalitete, jer Allah od vas ne traži vaš najbolji imetak niti vam naređuje da izdvajate onaj najlošiji; i ko bude produhovio svoju dušu. Neko reče: 'A kako da produhovimo dušu?, pa mu Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Da znaš da je Allah s tobom ma gdje ti bio.'"[118]

Dakle, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učinio je produhovljenje jednim od preduvjeta da čovjek osjeti slast imana. Produhovljenje je protumačio kao jedan od stupnjeva

118 Taberani u El-Mu'džemus-sagir 1/201; Bejheki, u Sunenu, 4/95, Albani ga je u ocijenio vjerodostojnim u Es-Sahiha, hadis br. 1046.

ihsana, a to je ujedno i najviši stupanj vjere, a podrazumijeva da obožavaš Allaha uz saznanje da te On vidi i da zna ono što kriješ i što javno iznosiš, te da Njemu ništa nije skriveno.[119]

U nastavku ćemo navesti riječi pojedinih učenjaka o produhovljenju.

Kurtubi, da mu se Allah smiluje, rekao je: "Produhovljenje, u suštinskom značenju, označava čišćenje, kao što se kaže: 'čovjek se produhovio ako se očistio od apstraktnih nečistoća i prljavština.'"[120]

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, kazao je: "Produhovljenje, u jeziku, označava razvoj i povećanje u dobročinstvu. Srce je u potrebi za odgojem, razvojem i napretkom sve dok se ne upotpuni i ne postane valjano i zdravo, kao što je i tijelo u potrebi za hranom kako bi opstalo, ali u isto vrijeme ne smijemo u njega unositi ono što mu šteti. Tijelo se ne razvija osim uz ono što mu je korisno bez dodataka štetnih stvari. Isto je i sa srcem: ne može se razvijati niti napredovati osim uz ono što je korisno i dobro bez primjesa onoga što mu šteti."[121]

Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, kazao je: "Produhovljenje u jeziku označava razvitak i povećanje dobročinstva. Uzvišeni kaže: **'Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i produhovljenim učiniš.'** (Et-Tevba, 103).

119 Džamiul-ulum vel-hikem, 1/128-129.
120 Tefsir, Kurtubi, 1/343, sažeto.
121 Medžmua fetava, 10/96.

Zapažamo spoj između dvije stvari: čistoće i produhovljenja. Zaista su grijesi u srcu poput vidljivih slabosti na tijelu. Kad se očisti tijelo i kad ozdravi od bilo kakvih slabosti i bolesti, vraća mu se njegova prirodna snaga, i ono nezaustavno čini djela, te se na taj način razvija. Isto je i sa srcem, koje, ako se iskrenim pokajanjem očisti od grijeha, postaje čisto i spremno da čini dobro jer se riješilo nevaljalih primjesa i štetnih stvari te tako sjelo na svoj tron i zagospodarilo tijelom koje mu je onda poslušno, a nemoguće je da se srce produhovi prije negoli se očisti."[122]

Kako do produhovljenja?

Neophodno je znati da se produhovljenje može desiti samo na šerijatski propisan način, i ne postoji drugi put koji vodi do produhovljenja osim puta kojim su kročili poslanici, neka je Allahov mir i blagoslov na sve njih.

Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, kaže: "Produhoviti dušu teže je i napornije nego izliječiti tijelo. Ko pokušava produhoviti svoju dušu tako što će se posvetiti asketizmu, osamljivanju i borbi na način na koji to nisu činili poslanici, taj je sličan bolesniku koji sam sebe samovoljno liječi, a gdje je njegovo znanje u odnosu na znanje liječnika? Poslanici su liječnici za ljudska srca i ne postoji način kako doći do pro-

122 Igasetul-lehfan, 1/77, sažeto.

duhovljenja osim onako kako su to oni činili i praktikovali."[123]

On također veli: "Što se tiče čistih i produhovljenih tijela, to su ona tijela koja su pokorna Allahu, odrasla na halalu. Kada se tijela očiste od harama i ljudskih nečistoća koje zabranjuju i vjera i razum, te od svih štetnih dunjalučkih primjesa, srca se produhove i prihvataju sjeme nauke i spoznaje, pa ako se zalijevaju, nakon toga, vodom šerijatske i vjerovjesničke prakse koja ne odstupa od znanja niti se udaljava od izvršavanja vadžiba, onda je neminovno da proklija svako dobro i urodi korisnim plodovima znanja, mudrosti i pouka..."[124]

Do produhovljenosti se može doći na mnogo načina, a mi ćemo ukratko spomenuti samo neke.

Tevhid

Najprimjerniji i najbolji put koji vodi do produhovljenja jeste ostvarenje istinskog tevhida. Uzvišeni kaže: **"A teško onima koji Njemu druge ravnim smatraju, koji zekat ne daju i koji u onaj svijet ne vjeruju."** (Fussilet, 6-7)

"Većina komentatora Kur'ana smatra da se pod pojmom davanja zekata (pročišćenja) u prethodno spomenutom ajetu misli na tevhid tj. svjedočenje da nema drugog

123 Medaridžus-salikin, 2/315.
124 Medaridžus-salikin, 2/474.

boga osim Allaha, dž.š., te na vjerovanje kojim se srce čisti. Sve je ovo, zato što ostvarenje tevhida podrazumijeva negaciju bilo kakvog božanstva mimo Allaha, te se samim tim srce čisti, te potvrdu da je samo Allah Bog, i to je osnova svakog produhovljenje i napretka."[125]

U prethodnom ajetu Allah, dž.š., je tevhid nazvao zekatom (pročišćenjem), kao što je širk nazvao nečistoćom te kazao: **"O vjernici, mnogobošci su sama nečist (pogan)"** (Et-Tevba, 28).

Ibn Kajjim kaže: "Tevhid je najprefinjenija, najčišća i najbjelja stvar ove vjere, tako da se i najmanje nečistoće na njemu primjećuju. On je kao bijela čista odjeća na kojoj je i najmanja packa uočljiva ili kao kristalno čisto staklo na kojem se vidi bilo kakav nedostatak..."[126]

Što se tiče širka, to je nešto najprljavije, najnečistije i najbjednije.[127]

Tevhid je zekat (pročišćenje) s kojim dolazi bereket uz dobra djela a moguć je samo uz pokornost i to isključivo onu pokornost koja biva u ime Allaha, a za takvu pokornost slijedi velika nagrada.[128]

S druge strane, širk poništava sva dobra djela i razlog

125 Igasetul-lehfan 1/81, Tefsir, Kurtubi, 19/199, Medžmua fetava, 10/633, Tefsir, Ibn Kesir, 4/94.
126 El-Fevaid str. 184.
127 Vidi: Igasetu-lehfan 2/98.
128 Vidi: Minhadžus-sunne, od Ibn Tejmijje 6/218.

je vječnog boravka u Vatri. On je također razlog osude i ostajanja bez podrške, kao što kaže Uzvišeni: **"Ne stavljaj uz Allaha nekog drugog boga – da ne bi osudu zaslužio i bez podrške ostao."** (El-Isra, 22), tj. bit ćeš bez onoga koji će te pohvaliti, niti će ti iko u pomoć priteći.[129]

Namaz

Ebu Hurejra, r.a., veli da je čuo Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: "'Šta mislite kada bi neko od vas ispred svoje kuće imao rijeku u kojoj se kupa pet puta na dan, da li bi bilo kakva nečistoća ostala na njemu?' Rekli su: 'Ne bi nikakva nečistoća ostala na njemu.' Rekao je: 'Tako je i sa pet dnevnih namaza, Allah njima briše grijehe.'"[130]

Ibnul-Arebi veli: "Kao što se ljudsko tijelo i odjeća zaprljaju od vidljivih nečistoća te se očiste vodom, isto tako i namaz čisti ljude od nečistoća grijeha, sve dok i posljednji grijeh ne bude očišćen."[131]

Sadaka (zekat)

Uzvišeni Allah kaže: "Uzmi od dobara njihovih zekat,

129 Medaridžus-salikin, 1/458, Igasetu-lehfan, 2/66.
130 Buhari, hadis br. 528, Muslim, hadis br. 667.
131 Fethul-bari, 2/11-12.

da ih njime očistiš i blagoslovljenim učiniš, i pomoli se za njih, molitva tvoja će ih zaista smiriti. – A Allah sve čuje i sve zna." (Et-Tevba, 103)

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, kaže: "Zekat za sobom povlači čistoću, Uzvišeni je rekao: 'Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš, od nevaljalština i da ih "blagoslovljenim učiniš."'"

Njegove riječi: 'Uzmi od dobara njihovih' dokaz su da dobra djela čiste dušu i produhovljavaju je od primjesa grijeha, a ove su riječi došle nakon riječi: 'A ima i onih koji su grijehe svoje priznali.' Dakle, pokajanje i dobra djela razlog su da se duša produhovi i očisti."[132]

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Ljudi se sadakom čiste od primjesa nečistoća koje su prisutne kod njih."[133]

Ibn Abbas, r.a., upitao je Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da ga zaduži za prikupljanje sadake, pa mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem kazao: "Nisam htio da te zadužim onim čime ljudi sapiru svoje grijehe."[134]

Ostavljanje zabranjenih stvari

132 Medžmua fetava, 10/634-635, sažeto.
133 Malik, u Muvetti, hadis br. 15, Albani ga je ocijenio vjerodostojnim.
134 Ibn Huzejma, hadis br. 2342, Albani ga je ocijenio vjerodostojnim.

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, o ovome kaže: "Duša i djela ne mogu biti pročišćeni sve dok postoje stvari koje im oponiraju. Čovjek ne može biti produhovljen sve dok ne ostavi nevaljala djela jer ta djela onečišćavaju i prljaju njegovu dušu."[135]

Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, veli: "Zaista je produhovljenje srca u zavisnosti od njegove čistoće, kao što je i produhovljenje tijela moguće samo ako se ono prođe nevaljalih stvari koje mu štete. Uzvišeni kaže: 'A da nije Allahove dobrote prema vama i milosti Njegove, nijedan od vas ne bi se grijeha očistio; ali Allah čisti onoga koga On hoće, Allah sve čuje i sve zna' (Nur, 21). Allah je ovo spomenuo nakon govora o zabrani bluda, potvore i ženidbe bludnicom, što neminovno ukazuje da je produhovljenje i čišćenje moguće isključivo uz napuštanje spomenutih stvari."[136]

Uzvišeni Allah naredio je obaranje pogleda i čuvanje stidnog mjesta, te je kazao: "Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; to im je bolje, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade" (Nur, 30). Dakle, udaljavanje od nevaljalih djela, bilo javnih ili tajnih, za sobom povlači čistoću i čednost, a Allah je blud i homoseksualnost okarakterisao kao odvratne i prljave stvari.

135 Medžmua fetava, 10/629, sažeto.
136 Igasetu-lehfan, 1/81.

Uzvišeni kaže: **"I Lutu mudrost i znanje dadosmo i iz grada ga, u kojem su stanovnici njegovi odvratne stvari činili, izbavismo – to, uistinu, bijaše narod razvratan i zao."** (El-Enbija, 74) Lutov narod je kazao: **"Istjerajte Lutovu porodicu iz grada vašeg, oni su ljudi čistunci"** (En-Neml, 56). Dakle, oni su i pored toga što su bili mušrici potvrdili da čine nevaljala i odvratna djela, a da Lut i njegova porodica te stvari ne čine.

Allah o nevaljalim bludnicima kaže: **"Nevaljale žene su za nevaljale muškarce, a nevaljali muškarci su za nevaljale žene."** (En-Nur, 26)[137]

137 Igasetu-lehfan 1/97.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: *"Ko počini neko od ovih nevaljalih djela neka ih prikrije jer ako ih nama otkrije, mi ćemo nad njim sprovesti kaznu."*[138]

Preispitivanje samog sebe

Produhovljenje je moguće jedino uz stalno preispitivanje, jer se duša ne može očistiti nikada osim uz preispitivanje.

Hasan el-Basri, Allah mu se smilovao, rekao je: "Tako mi Allaha, vjernik se uvijek preispituje i govori da ovo nije htio, ovo nije trebao pojesti, niti na ovaj ulaz, ući niti tamo izaći. Ovo nisam htio; Zašto mi je ovo trebalo; Ovome se neću vratiti, kao i mnoge druge riječi slične ovima. Stalnim preispitivanjem samog sebe uočavamo nedostatke i u mogućnosti smo da se popravimo."[139]

"Najštetnija stvar po čovjeka jeste nemar, nepreispitivanje samog sebe, zanemarivanje stvari a sve ovo vodi čovjeka u propast. Ovo je stanje propalica koji zanemaruju bitne stvari i oslanjaju se na oprost a nikad ne preispituju sami sebe srljajući tako u propast zaboravljajući na grijehe."[140]

138 Malik, u Muvetti, hadis br. 12.
139 Medaridžus-salikin, 2/510.
140 Igasetu-lehfan, 1/136.

Preispitivanje može biti dvojako: jedno biva prije djela, a drugo nakon učinjenog djela.

Što se tiče prve vrste preispitivanja, ono podrazumijeva zaustavljanje prije samog djela i razmišljanje o njemu kako bi se razlučilo da li je potrebno djelo učiniti ili ostaviti.

Druga vrsta preispitivanja biva nakon učinjenog djela a ova vrsta se dijeli na tri kategorije:

prva, preispitivanje u pokornosti koja je izvršena na nepotpun način;

druga, da se preispita svako djelo koje je urađeno, a bilo je preče da ne bude urađeno;

treća, da se preispita za djelo koje je dozvoljeno uraditi. Zašto je urađeno. Da li su tim djelom traženi Allahovo zadovoljstvo i nagrada na ahiretu ili je tim djelom ciljan dunjaluk.?[141]

Onaj ko pogleda u stanje većine nas uočit će veliki nemar i zapostavljenost preispitivanja samog sebe, a zanimanje za nedostatke kod drugih što neminovno dovodi do umišljenosti i oholosti.

Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, kaže: "Jedan od pokazatelja da se čovjek vratio Allahu jeste napuštanje preziranja i omalovažavanja onih koji su u zabludi te bojazan za njih uz otvaranje vrata nade za sebe. Nadaš se milosti od Allaha, a strahuješ da će one koji su u zabludi zadesiti

141 Igasetu-lehfan, 1/134-135, sažeto.

kazna, ali se ipak nadaj milosti i za njih i boj se da tebe ne zadesi kazna. Ali ako baš moraš da ih prezireš i mrziš zbog onoga na čemu su oni onda preziri sam sebe više nego što prezireš njih i nadaj se za njih da dobiju više milosti nego što se nadaš za sebe."

Neko od selefa kazao je: "Nećeš posjedovati potpuno razumijevanje sve dok ne budeš mrzio ljude u ime Allaha a zatim se povučeš u sebe i prezireš svoju dušu najvećim prezirom."[142]

Pošto je samopreispitivanje kod ljudi očito manjkavo, navest ćemo neke od izreka selefa u vezi s ovim kako bismo obratili pažnju i pokušali da se ugledamo na njih.

Hasan el-Basri rekao je: "O sine Ademov, nećeš postići potpun iman sve dok ljude okrivljuješ zbog nedostatka koji i sam činiš i dok ne počneš liječiti taj nedostatak kod sebe. Pa kada to uradiš, uočit ćeš drugi nedostatak, pa ako se i njime pozabaviš, onda ćeš se samo o sebi brinuti a Allahu su najdraži robovi koji tako čine."[143]

Rečeno je Rebiju b. Hajsemu: "Zar nećeš opominjati ljude?", pa je rekao: "Ja sobom nisam zadovoljan, pa kako da idem od sebe i kritikujem druge. Ljudi su se pozabavili tuđim grijesima a zaboravili su svoje."[144]

142 Medaridžus-salikin, 1/438.
143 Sifetu-safva, 3/234.
144 Sifetu-safva, 3/60.

Mejmun b. Mehran rekao je: "Čovjek neće biti bogobojazan sve dok ne preispita samog sebe više nego što preispituje druge, sve dok ne bude siguran odakle mu je oskrba, odjeća, piće, da li je od halala ili harama."[145]

Avn b. Abdullah je rekao: "Niko nije istraživao tuđe mahane osim onda kada je zaboravio na svoje."[146]

Bekr el-Muzni kaže: "Ako vidite čovjeka da se pozabavio nedostacima drugih ljudi zaboravljajući svoje vlastite, znajte da su mu podmetnute spletke."[147]

El-Sirri el-Sakti rekao je: "Od znakova postepenog odlaska u propast jeste i neuočavanje vlastitih nedostataka."[148]

Ebu Osman el-Hajri rekao je: "Strah od Allaha vodi te ka Njemu, umišljenost te sputava na tom putu a prezir ljudi jeste bolest koja nema lijeka."[149]

Ahmed b. Asim el-Entaki veli: "Najkorisnija iskrenost jeste da pred Allahom priznaš vlastite nedostatke", a zatim je rekao: "Spoznaja samog sebe zatvara puteve ka umišljenosti."[150]

I ka kraju ovih redova molim Allaha da pročisti duše naše, a On to najbolje umije jer ih je On stvorio i njima upravlja.

145 Hiljetul-evlija, 4/89.
146 Hiljetul-evlija, 4/248.
147 Sifetu-safve, 3/249.
148 Sifetu-safve, 2/76.
149 Sifetu-safve, 4/105.
150 Sifetu-safve, 4/277.

DJELA SRCA

ZNAČAJ OVE TEME

Djela srca[151] zasigurno spadaju u najvažnije obaveze (vadžibe), a svi ljudi su ih dužni izvršavati u svakom vremenu. Ova djela čine glavnicu imana, pa ako njih nema, onda nema ni imana, a ispravnost ostalih djela zavisi od ispravnosti djela srca jer upravo ta djela čine osnovu dok su djela drugih organa samo pratioci srca.

Da bismo shvatili značaj ove teme pogledajmo šta su o ovome rekli pojedini učenjaci i predvodnici.

El-Izz b. Abdusselam rekao je: "Srce je izvor svih zaduženja (vadžiba) a valjanost tijela ovisi o valjanosti srca, pa je tako bolesno tijelo produkt bolesnog i pokvarenog srca. Zbog svega ovoga, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: 'Zaista se u tijelu nalazi jedan organ, ako je on ispravan – ispravno je cijelo tijelo, a ako on pokvaren – po-

151 Djela srca podrazumijevaju iskrenost, ljubav, skrušenost, strah, nadu, tevekkul i tome slično, Vidi: Kavaidul-ahkam, od El-Iza b. Abdusselama, 1/189.

kvareno je cijelo tijelo. Taj organ je srce.'[152] Naime, ako srce bude ispravno i pokorno u činjenju dobrih djela, i cijelo tijelo će biti pokorno. S druge strane, ako bude pokvareno i uprljano raznim negativnostima, onda i cijelo tijelo biva pokvareno i uprljano grijesima i nevaljalštinama."[153]

Ibn Tejmijja o djelima srca kaže: "Ona su osnova imana i stup vjere, poput ljubavi prema Allahu i Njegovom Poslaniku, oslanjanja na Allaha, iskrenosti u vjeri, zahvalnosti Njemu, strpljenja na Njegovim propisima, straha od Njega, nade i tako dalje. Sva ova djela ljudi su obavezni činiti jer im je tako naređeno, a ljudi su glede ovih djela podijeljeni u tri skupine, kao i glede ostalih djela koja čine svojim tijelima. Jedni su nepravedni prema sebi, drugi podjednako čine i dobra i loša djela, dok se treći natječu u izvršavanju što više dobrih djela."[154]

On također veli: "Osnovu vjere čine skrivene i nevidljive stvari kako u polju nauke, tako i na polju djela. Vidljiva djela ništavna su bez onih nevidljivih, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: 'Zaista se u tijelu nalazi jedan organ, ako je on ispravan – ispravno je cijelo tijelo, a ako on pokvaren – pokvareno je cijelo tijelo. Taj organ je srce.'"

152 Buhari, hadis br. 52; Muslim, hadis br. 1599.
153 Kavadul-ahkam, 1/167.
154 Medžmua fetava, 10/5-6, sažeto.

Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je rekao: "Srce je vladar, dijelovi tijela su vojnici, pa ako je vladar dobar, dobri su i vojnici, a ako je vladar loš, loši su i vojnici."[155]

Na drugom mjestu Ibn Tejmijja kaže: "Vjera počiva na djelima srca, dok vidljiva djela čine ogranke imana."[156]

Također je rekao: "Sva djela srca, prema konsenzusu učenjaka, svi ljudi dužni su izvršavati a onaj ko ih ostavi taj je nevjernik ili pak munafik, a ljudi su glede djela srca identični kao i glede vidljivih djela..."[157]

Ibn Kajjim je o djelima srca kazao sljedeće: "Djela srca su: ljubav prema Njemu, oslanjanje na Njega, strah od Njega, nada, iskrenost, strpljenje na Njegovim naredbama i zabranama kao i na određenju, zadovoljstvo, poniznost prema Njemu, smirenost uz Njega, kao i druga djela srca koja su učinjena obaveznim više nego što su to djela ostalih dijelova tijela koja su beskorisna bez djela srca ili od njih ima veoma malo koristi."[158]

"Djela srca čine ciljanu osnovu, dok su djela ostalih dijelova tijela samo sljedbenici srca. Nijet je poput duše, dok je djelo poput tijela, pa ako duša napusti tijelo, onda ono umire. Isto je i s djelom koje nije popraćeno nijetom ono

155 Medžmua fetava, 10/15.
156 Medžmua fetava, 10/355.
157 Komentar hadisa kojeg prenosi Ebu Zerr: "O robovi Moji, Ja sam Sebi zabranio nepravdu", str. 45.
158 Medaridžus-salikin, 1/101.

postaje ništavno. Spoznaja propisa srca bitnija je od spoznaje propisa ostalih dijelova tijela jer su djela srca osnova a djela tijela ogranci te osnove."[159]

"Ko razmisli o Šerijatu i njegovim osnovama uočit će povezanost između djela tijela i srca, te da su djela tijela ništavna bez djela srca a nadasve da su djela srca važnija od djela tijela. Robovanje srca bitnije je od robovanja tijela, njemu se daje prednost i ono je obavezno u svako doba."[160]

"Ako osoba izgubi djela srca, ali i pored toga vjeruje, onda su pripadnici ehli-sunneta složni u mišljenju da takva osoba pri sebi nema imana jer ne koristi vjerovanje uz odsustvo srca."[161]

Ibn Muflih veli: "Ispravnost srca glavnica je svakog dobra, dok je njegova pokvarenost razlog svake nevolje. U dva Sahiha prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: 'Zaista se u tijelu nalazi jedan organ, ako je on ispravan – ispravno je cijelo tijelo, a ako on pokvaren – pokvareno je cijelo tijelo. Taj organ je srce.' Molimo Allaha da naša srca i srca svih muslimana učini ispravnim.

Znaj da uz djela srca poput tevekkula na Allaha dolazi izlječenje i to tak kakvo ne može doći dok se čine druga djela."[162]

159 El-Fevaid, 3/224.
160 El-Fevaid, 3/230
161 Kitabus-salat, str. 54.
162 El-Adab eš-šer'ija, 3/124.

U komentaru Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: *"Zaista se u tijelu nalazi jedan organ..."* Ibn Redžeb kaže: "Ovaj hadis ukazuje na to da je ispravnost tjelesnih djela i klonjenje harama usko povezano s ispravnošću srca i klonjenja od sumnji. Pa ako je srce ispravno i zdravo te se u njemu nalazi ljubav prema Allahu i onome što Allah voli te strah od Allaha i zapadanja u ono što On ne voli, neminovno će i djela tijela biti valjana i ispravna, a kao rezultat toga javit će se sveopće sustezanje od zabranjenih stvari kao i od sumnji zbog bojazni da se ne kroči u zabranjeno područje. S druge strane, ako je srce iskvareno, podređeno slijeđenju strasti i odavanju onome što ono želi pa makar to Allah mrzio, neminovno će i ostali dijelovi tijela postati iskvareni, te će činiti svakojake harame i zapadati u sumnjive stvari shodno slijeđenju prohtjeva pokvarenog srca."[163]

Ispravni prethodnici mnogo su držali do djela srca i nastojali su da ih upotpuniti u svakom pogledu, a u nastavku ćemo spomenuti neke od tih primjera.

Selman El-Farisi rekao je: "Svaki čovjek posjeduje duševnu i tjelesnu komponentu. Čija duševna strana bude zdrava, Allah i njegovu tjelesnu stranu učini zdravom, a čija duševna strana bude iskvarena, Allah učini i njegovu tjelesnu stranu iskvarenom."[164]

163 Džamiul-ulum vel-hikem, 1/210.
164 Ez-Zuhd, od Ibn Mubareka, str. 17.

Hasan el-Basri rekao je: "Liječi svoje srce jer Allah od Svojih robova traži neiskvarena i zdrava srca."[165]

Hasan el-Basri je u svome domu imao posebnu halku u kojoj je samo bilo govora o zuhdu i naukama koje se tiču unutrašnjosti (skrivenim stvarima), pa ako bi neko upitao nešto mimo toga, namrštio bi se i kazao: "Naša osama s braćom jeste radi zikra."[166]

Mesruk je kazao: "Shodno svome znanju čovjek se boji Allaha, a shodno svome neznanju čovjek biva umišljen svojim znanjem."[167]

Mearuf el-Kerhi (poznati asketa) spomenut je u prisustvu imama Ahmeda, pa je neko kazao za njega da nema puno znanja, a imam Ahmed reče: "Suzdrži se. Nije li poenta znanja upravo ono do čega je došao Mearuf?"[168]

165 Hiljetul-evlija, 2/157.
166 Sijer ealamin-nubela 4/579.
167 Ez-Zuhd, od imama Ahmeda, str. 349; Sijer ealamin-nubela, 4/8.
168 Sijer ealamin-nubela, 9/340.

Robovanje srca

Nakon što smo spoznali vrijednost i veličinu ibadeta srca neophodno je da ukažemo i na suštinu robovanja srca i to kroz retke koje je nanizao Ibn Tejmijja:

"Srce je stvoreno da bi Allaha voljelo i na toj osnovi je Allah ljude stvorio, kao što Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, veli: 'Svako se dijete rodi u čistoj vjeri, pa ga njegovi roditelji pretvore u Jevreja, kršćanina ili medžusiju, kao što stoka rađa potpunu i zdravu mladunčad, na kojoj ne vidite nikakvog nedostatka.' Zatim Ebu Hurejra, r.a., navodi ajete i kaže: 'Potvrdite ako želite: '...**Allahova vjera u kojoj je ljude stvorio a u Njegovom stvaranju nema promjena.**' (Er-Rum, 30). Hadis bilježe Buhari i Muslim. Dakle, Allah je ljude stvorio da Ga vole i ibadet Mu čine, pa ako Allahovo stvorenje ostaviš bez štetnih primjesa, onda će srce spoznati Allaha i zavoljeti ga te Mu biti pokorno."[169]

"Svako ko se okrene ljudima kako bi ga oni pomogli, opskrbili ili uputili taj je podredio svoje srce njima i on njima robuje u mjeri u kojoj im je srce podredio, pa makar u stvarnosti bio njihov vođa. Razuman čovjek gleda u

169 Medžmua fetava, 10/134-135.

suštinu stvari, a ne u njihovu vanjštinu. Ako čovjek podredi svoje srce ženi pa makar mu ona bila i dozvoljena, onda on biva njen zarobljenik i ona njime upravlja onako kako želi, iako je on, ljudskim očima gledano, njen nadređeni jer joj je suprug, u suštini ona je njegova vlasnica a on njen rob i ona njemu sudi i njime upravlja. Zaista je zarobljeništvo srca teže od zarobljeništva tijela. Onaj čije je srce slobodno i smireno ne mari mnogo ako mu tijelo i zarobe. No, ako srce padne u zarobljeništvo nekom drugom mimo Allaha, onda je to pravo poniženje i pravo ropstvo. Istinsko robovanje jeste robovanje srca.

Robovanje srca razlogom je nagrade i kazne. Muslimanu neće naškoditi ako ga nevjernik bespravno porobi sve dok bude izvršao sve vadžibe. No, ako srce bude porobljeno i bude robovalo nekom drugom mimo Allahu, onda će mu ovo naškoditi pa makar on bio i vladar drugim ljudima.

Prava sloboda jeste sloboda srca a pravo robovanje jeste robovanje srcem, kao što je bogatstvo duševno zadovoljstvo. Prethodno spomenuto odnosi se na dozvoljeno porobljavanje srca. No, ako porobljavanje srca bude na haram način bilo da je od žene ili djeteta, onda je to prava nesreća kojoj nema slične. Takvi će ljudi imati najveće kazne i najmanje nagrade. Onaj čije srce bude porobljeno te vezano za

zabranjeno, taj je zapao u pandže zla i iskvarenosti kakvog nepoznaje niko osim Allah, dž.š.

Ipak, najveća je nesreća onda kada se srce udalji od Allaha. Srce koje osjeti slast iskrenog robovanja Allahu neće osjetiti ništa slađe i potpunije od toga."[170]

"Koliko god se u srcu poveća ljubav, poveća se i robovanje, a svako povećanje robovanja povećava i ljubav i slobodu. Srce je u potrebi za Allahom i to na dva načina: sa strane robovanja i sa strane pomoći i tevekkula. Srce ne može biti zdravo, niti sretno, niti smireno osim ako se robuje svome Gospodaru, uz ljubav i pripadnost. Ako se srcu udovolji svime što ono želi od stvorenja, ono neće biti smireno osim ako se vrati Allahu, jer je ono u potrebi za Njim zato što je Allah Onaj Kome ono mora robovati i samo Njega voljeti i Njemu pokorno biti."[171]

"Srce neće biti neovisno od stvorenja sve dok ne bude obožavalo isključivo Allaha, na Njega se oslanjalo, od Njega pomoć tražilo, radovalo se samo onome što Allah voli i čime je zadovoljan, mrzilo samo ono što Allaha mrzi, voljelo samo ono što Allah voli i neprijateljski je nastrojeno prema onome što Allah ne voli, ne daje nešto osim u ime Allaha, niti zabranjuje nešto osim u ime Allaha. Svaki put kada iskrenost bude potpunija, onda je i robovanje potpu-

170 Medžmua fetava, 10/185-187, sažeto.
171 Medžmua fetava, 10/193-194.

nije i njegova neovisnost od ljudi veća, a potpunim robovanjem čovjek se rješava oholosti i širka."[172]

"Potpuno ostvarenje svjedočenja da nema boga osim Allaha podrazumijeva odstranjenje iz srca svih primjesa uluhijjeta od bilo koga osim od Allaha i potvrđivanje uluhijjeta isključivo Allahu. Na ovaj način čovjek negira svaki oblik obožavanja nekog stvorenja i potvrđuje da je samo Gospodar svjetova dostojan da Mu se robuje. Srce se na ovaj način veže samo za Allaha i susteže se od svega mimo Njega."[173]

172 Medžmua fetava, 10/198.
173 Medžmua fetava, 10/225.

Propisi srčanog robovanja

Ibn Kajjim, govoreći o propisima u vezi s ibadetima srca navodi da robovanje srca obuhvata pet propisa: vadžib, mustehab, haram, mekruh i mubah.[174]

Vadžibi srca jesu: iskrenost, tevekkul, ljubav, strpljivost, strah, iskrenost.

Okvirno, cijeli umet složio se da su ova djela srca obavezna (vadžib), jer je Uzvišeni Allah naredio upravo ove ibadete na više mjesta u Svojoj knjizi:

Uzvišeni je naredio iskrenost i kazao: **"A naređeno im je da Allahu robuju, iskreno Mu vjeru ispovijedajući."** (El-Bejjina, 5)

Uzvišeni je naredio tevekkul te kazao: **"Ako u Allaha vjerujete, na Njega se oslonite, ako ste muslimani."** (Junus, 84)

Uzvišeni je naredio da Ga se voli te kazao: **"Reci: 'Ako su vam očevi vaši, i sinovi vaši, i braća vaša, i žene vaše, i rod vaš, i imanja vaša koja ste stekli, i trgovačka roba za koju strahujete da prođe neće imati, i kuće vaše u kojima**

174 Medaridžus-salikin, 1/109.

se prijatno osjećate – miliji od Allaha i Njegova Poslanika i od borbe na Njegovom putu, onda pričekajte dok Allah Svoju odluku donese. A Allah grješnicima neće ukazati na Pravi put" (Et-Tevba, 24). Kao što vidimo, Allah je onima koji ljubav prema Njemu podređuju ljubavi prema nekome drugom obećao kaznu koja nije karakteristična osim za ostavljanje nečeg što je obavezni vadžib. Štaviše, ljubav je jedan od najbitnijih ibadeta, ako ne i srce svih ibadeta koji su naređeni, mozak ibadeta i njihova duša.[175]

Uzvišeni je također naredio strpljivost, vraćanje Allahu, strah, te iskrenost u sljedećim ajetima:

"O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte" (Alu Imran, 200);

"I vratite se Gospodaru svome" (Ez-Zumer, 54);

"I ne bojte ih se, a bojte se Mene, ako ste vjernici!" (Alu Imran, 175);

"O vjernici, bojte se Allaha i budite s onima koji su iskreni" (Et-Tevba, 119).

Ibn Kajjim kaže: "Svaki od ovih obaveznih srčanih ibadeta može biti dvojak, dosljedan vadžib, koji čine oni sretni, te potpuni, koji čine oni Allahu bliski."[176]

Također je rekao: "Što se tiče haram (zabranjenih) radnji srca, one su: oholost, pretvaranje, umišljenost, zavist, licemjerstvo.

175 Medaridžus-salikin, 1/111.
176 Medaridžus-salikin, 1/110.

One se dijele na dvije vrste: radnje koje su kufr, te radnje koje su grijeh.

Radnje srca koje su kufr jesu: sumnja, licemjerstvo, širk.

Radnje srca koje su grijeh dijele se na dvije vrste: velike i male.

Velike su: oholost, ponos, uobraženost, sigurnost od Allahove kazne, očaj od Alahove milosti, radost zbog patnji muslimana i ushićenje da se grijesi šire, zavist na onome što je Allah podario nekima, i radnje slične ovima koje su gore od zinaluka, pijenja alkohola i drugih vidljivih velikih grijaha. Srce, ali ni tijelo ne mogu biti izliječeni drukčije osim da se klone ovih djela i da se osoba koja ih čini iskreno pokaje.

Male su: strast prema zabranjenim stvarima i njihovo priželjkivanje uz činjenicu da se stepeni strasti razlikuju za razliku od onoga što se želi. Strast i želja prema kufru i širku jeste kufr dok je želja za novotarijom griješenje ili pak želja za činjenjem velikih grijeha."[177]

Na koncu ove teme, molim Allaha, dž.š., da očisti naša srca i opskrbi nas zdravim srcima, a samo je On u mogućnosti da to učini.

177 Medaridžus-salikin, 1/113-114, uz mali sažetak.

ŠEJTANSKE SPLETKE

"Šejtan je, uistinu, vaš neprijatelj, pa ga takvim i smatrajte!" (Fatir, 6)

Ovaj plemeniti ajet potvrda je jedne duboke i stvarne istine koja se ogleda u činjenici očitog neprijateljstva između Adema i njegovih potomaka, s jedne strane, te Iblisa i njegovih potomaka, s druge strane. Ovo neprijateljstvo je žestoko i veoma staro, a Iblis i njegova svita uložili su dosta truda da nas zavedu na svaki mogući način. A zaista je mnogo tih načina.

Ono što potvrđuje neprijateljstvo svakako su načini na koji šejtan zavodi, obmanjuje, zavarava te neistinu pokušava prikazati u liku istine.[178]

Šejtanski prilazi nisu jedinstveni nego su raznovrsni i mnogostruki, a zajedničko im je narušavanje Pravog puta.

Muhaled b. Husejn kaže: "Na koju god je stvar Allah uputio robove, Iblis se usprotivio s jednom od dvije stvari ne osvrćući se koja je: bilo da ih pokuša nagovoriti da pretjeruju ili pak da ih pokuša navesti da popuste u činjenju tog djela."[179]

178 Telbisu Iblis, str 48; Igsetu-lehfan, 1/176.
179 Hiljetul-evlija 8/266.

O ovoj temi ćemo govorit ćemo u daljem tekstu.

Značaj ove teme

U komentaru hadisa koji govori o šejtanovim načinima prilaska čovjeku Ibn Kajjim kaže: "Bivše generacije onih koji su se bavili moralno-etičkim pitanjima koncentrsale su se na dušu i njene nedostatke, ali su zapostavile ovo poglavlje (šejtanski prilazi čovjeku).

Onaj ko pogleda u kur'ansko-hadiske tekstove zapazit će da oni veću pažnju posvećuju šejtanu i načinima borbe protiv njega nego duši.

Duša sklona zlu spomenuta je u riječima Uzvišenog: **'Ta duša je sklona zlu'** (Jusuf, 53). Uzvišeni o duši koja sebe kori kaže: **'I kunem se dušom koja sebe kori'** (El-Kijama, 2). Duša sklona zlu također je spomenuta u riječima Uzvišenog: **'...i dušu od prohtjeva suzdržao'** (En-Naziat, 40).

S druge strane, šejtan je spomenut na mnogim mjestima, a jedna cijela sura posvećena je njemu. Uzvišeni Gospodar je ljude mnogo više upozorava na njega negoli na dušu. Zlo na koje duša poziva proistječe iz šejtanskih vesvesa. Upravo su vesvese šejtanovo mjesto s kojeg on djeluje, a Uzvišeni Allah naredio nam je da zatražimo utočište

od šejtana prilikom učenja Kur'ana, a ni na jednom mjestu nije naredio da zatražimo utočište od duša naših osim prilikom traženja i upućivanja dove kada govorimo: 'I tražimo utočište kod Allaha od zla duša naših.'"[180]

180 Igasetul-lehfan, 1/145.

Šejtanovi prilazi

Mnogostruki su načini na koje šejtan prilazi čovjeku. Oni unose zle misli i vesvese svima na način koji je prikladan određenom čovjeku i njegovom stanju. Ponekad navraća na grijeh i razvrat, kao što kaže Uzvišeni: **"On vas navraća na grijeh i razvrat i na to da o Allahu govorite ono što ne znate"** (El-Bekara, 169), ponekad plaši neimaštinom i neprijateljstvom, Uzvišeni veli: **"Šejtan vas plaši neimaštinom"** (El-Bekara, 268); **"To vas je samo šejtan plašio pristalicama svojim, i ne bojte ih se, a bojte se Mene, ako ste vjernici"** (Alu Imran, 175).

Ponekad šejtan obmanjuje duše lažnim nadama i obećanjima: **"On im obećava i primamljuje ih lažnim nadama, a ono što im šejtan obeća samo je obmana."** (En-Nisa, 120)

Stoga, čovjek mora biti pribran kako bi uočio i osujetio šejtanove prilaze.

Ebu Derda, r.a., rekao je: "Razuman je onaj rob koji poznaje šejtanske strelice, kada mu dolaze i odakle mu dolaze."[181]

181 Er-Riaje, od Muhasibija, str. 160.

Hasan el-Basri veli: "Dok god rob zna onoga koji mu uništava djela, bit će na dobru."[182]

U nastavku ćemo spomenuti najopasniji i najprošireniji način pomoću kojeg šejtan prilazi ljudima, a to je neznanje. Pomoću neznanja šejtan je savladao mnoge ljude pa su učinili haramom ono što je Allah dozvolio ili su pak učinili halalom ono što je Allah učinio zabranjenim, a neke je šejtan obmanuo, pa Allaha obožavaju novotarijama i onako kako to On nije propisao.

Ebu el-Feredž b. El-Dževzi veli: "Znaj da je neznanje najveći ulaz s kojeg šejtan prilazi ljudima. Šejtan neznalicama prilazi sa sigurnošću, dok učenim ljudima prilazi kriomice. Iblis je obmanuo mnoge pobožnjake jer imaju malo znanja zato što su zauzeti ibadetom i puno se ne zanimaju za znanje."[183]

Korisno znanje najbolji je štit od šejtanskih spletki a svaki put kad čovjek poveća svoje korisno znanje, biva sigurniji od šejtanskih strelica, jer mu znanje pribavlja neophodno strahopoštovanje i bogobojaznost.

Uočavamo, naprimjer, da šejtan ljude često zabavi nevažnim poslovima, kako bi ljudi zapostavili poslove koji su bitni.

182 Ez-Zuhd, od Ibn Mubareka, str 528; Vidi: Ez-Zuhd, od imama Ahmeda, str. 278.

183 Telbisu Iblis, str. 149.

Lijek za ovo jeste spoznaja prioritetnih poslova i djela kojima se obožava Allah kao i spoznaja onih važnijih u odnosu na nevažne, onih glavnih u odnosu na one sporedne.[184]

184 Medaridžus-salikin, 1/225.

SKRIVENE SPLETKE

Šejtan, da nas Allah zaštiti od njega, ima skrivene spletne, precizne strelice, opake obmane kojima neistinu prikazuje u liku istine.

Ibn Kajjim kaže: "Jedna od šejtanski spletki jeste i svakodnevno opsihravanje razuma. Niko, osim onih koje Allah odabere, nije siguran od ove spletke. Šejtan čovjeku uljepšava neko djelo koje mu šteti sve dok mu ga ne prikaže kao najkorisnije djelo. Također, udaljava ga od djela koje mu je korisno tako što mu ga prikaže kao nešto veoma štetno. Nema boga osim Allaha, koliko je ljudi opsihreno ovim sihrom? Koliko li ih je samo ovaj sihr srca odvojio od islama, imana i ihsana?

Šejtan je opsihrio razume da bi naposlijetku te opsihrene ljude bacio u ponor raznih strasti i raznovrsnih mišljenja i na taj ih način uputio putevima teške zablude.

On im je širk prikazao kao veličanje, kufr u svojstva Gospodara Uzvišenog kao kreposnost i suzdržanost, ostavljanje naređivanja na dobro i zabranjivanje zla prikazao im je kao ljubav prema ljudima i lijepo ophođenje prema nji-

ma. Suprotstavljanje onome s čime je došao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prikazao im je u liku pokornog taklida (slijeđenja) i poslušnosti prema onima koji su učeniji."[185]

U nastavku ćemo spmenuti neke od skrivenih spletki.

Gibet (ogovaranje)

Općepoznata je činjenica da ogovaranje spada u zabranjene stvari, Uzvišeni Allah kaže: **"Ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekom od vas bilo drago da jede meso umrloga brata svoga, a vama je to odvratno, zato se bojte Allaha, Allah, zaista, prima pokajanje i samilostan je."** (El-Hudžurat, 12)

Gibet je da brata svoga spomeneš onako kako on to ne voli.

I pored toga što postoje jasni dokazi koji zabranjuju gibet, šejtan je mnoge obmanuo i gibet im prikazao u lijepom svjetlu, pa su zapali u ovaj grijeh. Zbog velike proširenosti ovog grijeha učenjaci su upozoravali na njega, pa ćemo, stoga, spomenuti ono što su rekli.

El-Muhasibi, Allah mu se smilovao, kazao je: "Ako Iblis spozna da si oprezan i da brineš o stanjima u kojima se nalaziš, on te neće nagovarati na gibet i na laž jer zna da

185 Igasetul-lehfan, 1/176-177, sažeto.

se ti od takvih stvari sustežeš. Međutim, on će pokušati da te spoji s tvojim prijateljem, pa nakon što budete spominjali Allaha, on će vam nakon toga uljepšati bespotreban govor i dunjalučke ljepote, pa kada se upustite u to, onda će vam uljepšati gibet. Pa ako vas dvojica budete jedni od onih koji su obazrivi prema grijesima, onda će vam šejtan prići i gibet donijeti kao nešto čime se vi srdite u ime Allaha ili ste zaprepašteni pa negirate određenu stvar kod onoga koga ogovarate. S druge strane, ako niste obazrivi, onda ćete ogovarati u srdžbi i ljutnji kako biste uzvratili onome ko je vas spomenuo, ili jednog od vas, dok će drugi to odobravati."[186]

Ibn Dževzi, Allah mu se smilovao, kaže: "Jedan od načina Iblisovih obmana onih koji se bave hadisom jeste da međusobno vrijeđaju jedni druge pravdajući to kako su i prethodne generacije govorile o ljudima koji prenose hadis i kritikovali ih želeći time zaštiti Allahovu vjeru od nesuvislih upadica neodgovornih pojedinaca, a Allah najbolje zna svačije namjere."[187]

Na drugom mjestu on kaže: "Koliko je onih koji ne ogovaraju muslimane, ali kada se u njihovom prisustvu neko ogovara, njihovo srce je radosno. Oni su grješni na tri načina zbog ovoga: prvo, zbog radosti koju je osjetio zbog

186 Er-Riaje, str. 315.
187 Telbisu Iblis, str 128, sažeto.

grijeha koji je počinio onaj koji je ogovaran, drugo, radost što se ogovaraju muslimani, i treće, on nije osporio grijeh koji je počinjen u njegovom prisustvu."[188]

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, kaže: "Ogovaranje ponekad biva kroz prizmu vjere i valjanosti, pa tako neko kaže: 'Ja nemam običaj da nekog spominjem osim po dobru, niti volim ogovarati i lagati, nego samo vas želim obavijestiti o stanju tog i tog, da bi onda kazao: 'Tako mi Allaha, on je nevoljnik ili kaže da je dobar čovjek, ali pri sebi ima to i to. Možda čak i kaže, daleko mu kuća od naše, da Allah oprosti i njemu i nama.' Ovome je namjera bila da umanji vrijednost onoga koga spominje a sve to kroz prizmu vjere i valjanosti. On pokušava da prevari Allaha ovim kao što vara ljude. Vidjeli smo mnogo ovakvih i njima sličnih.

Poneke ljude zavist navodi na gibet, te se oni koriste ili ogovaranjem ili zavišću. Ako oni nekog pohvale, na svaki način pokušat će omalovažiti tu osobu kroz prizmu vjere i čednosti, da li kroz gibet ili kroz zavist.

Poneki ogovaraju druge iz čiste zabave i igre kako bi druge nasmijali i vrijeme u besposličarenju provodili.

Poneki ogovaraju kroz začuđenost i kažu: Čudim se tom i tom kako ne radi to i to!; Kako je onaj mogao zapasti u takvo nešto? Spominje negovo ime iz čuđenja.

188 Telbisu Iblis, str. 142.

Poneki pokazuju suosjećajnost i govore kako ih je ražalostilo to što se desilo tom i tom. Onaj ko ovo sluša pomisli kako je on stvarno osjećajan, međutim njegovo je srce ogrezlo u bezobzirnosti, a kada bi mogao, rekao bi on i mnogo više ili ga čak spomenuo kod njegovih neprijatelja kako bi se oni naslađivali nečijom nesrećom. Sve ovo i još mnoge druge zasigurno su najopasnije bolesti srca."[189]

Dragi čitaoče, ako promisliš o riječima ovih učenjaka, zapazit ćeš da je i naš svakodnevni život prepun spomenutih negativnosti. Molim Allah da nam olakša i pomogne.

Ispravni prethodnici bili su daleko od gibeta a Abdullah b. Vehb (197. god. po H./ godine po hidžri) govorio je: "Zavjetovao sam da ću postiti jedan dan svaki put kad nekog budem ogovarao, pa sam ogovarao i postio. Zatim sam odlučio udijeliti jedan dirhem svaki put kad nekog ogovorim. Iz ljubavi prema dirhemima prošao sam se ogovaranja."[190]

U komentaru ovih riječi Zehebi kaže: "Ovako su, tako mi Allaha, postupali učenjaci i ovo su plodovi korisnog znanja."[191]

"Mejmun b. Sejjah nije nikad ogovarao niti je sjedio s onima koji ogovaraju, zabranjivao im je to, pa ako se ne bi toga prošli, napuštao bi ih."[192]

189 Medžmua fetava, 28/237
190 Sijet ealamin-nubcla, 9/228.
191 Ibid.
192 Hiljetul-evlija, 3/107.

Jedna od skrivenih šejtanovih spletki jeste i to da šejtan obmane čovjeka, te on počne kritikovati i ponižavati sam sebe nastojeći tako steći pohvalu ljudi, tj. da oni imaju lijepo mišljenje o njemu.

Ibn Redžeb, Allah mu se smilovao, kaže: "Postoji jedna veoma specifična stvar, a to je da čovjek ponekad kudi sam sebe među ljudima, a time želi da ljudi misle kako je on skroman, i na taj način postiže da ljudi imaju lijepo mišljenje o njemu i da ga hvale. Ovo je jedna veoma skrivena tačka rijaluka (pretvaranja) na koju su ispravni prethodnici upozoravali."

Mutref b. Abdullah b. eš-Šihhir, Allah mu se smilovao, rekao je: "Dovoljno je duši grijeha da je kudiš pred ljudima jer time želiš da je ukrasiš, a to je kod Allaha besmislica."[193]

Neki ispravni prethodnici kazali su: "Kada ne bi bilo hvale radi, kudio bih sam sebe pred vama."[194]

Još jedna skrivena šejtanska spletka jeste da šejtan mnoge obmane, pa oni kude dunjaluk zbog nekog dunjalučkog cilja, kao npr. onaj koji kudi dunjaluk zato što nije uspio ostvariti nešto na njemu.

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, upozoravao je na ovu stvar te kazao: "Ne osvrći se na one koji kude dunjaluk

193 Komentar hadisa "ma zi'bani džaiani" str. 46.
194 Ez-Zuhd, od Imama Ahmeda, str. 312.

zbog nekog dunjalučkog razloga jer mnogi kude dunjaluk zato što nisu uspjeli ostvariti nešto na njemu...

Mnogi kritikuju dunjaluk zbog neke nevolje koja ih je zadesila a ne zbog ahireta a najgore kuđenje jeste da se njime pozabavi u odnosu na ahiret."

On, dalje kaže: "Onaj ko se posveti asketizmu ne tražeći time ahiretsku nagradu učinio je sam sebi medvjeđu uslugu jer na taj način niti pomaže izgradnji dunjaluku niti doprinosi ahiretu."[195]

Na koncu, naša je obaveza osujetiti šejtanske spletke i podučiti se vjeri kako bismo činili dobra djela i stekli korisno znanje i na taj način pribjegli Allahu i kod Njega tražili utočište od šejtanskih napada: **"Tebi se ja, Gospodaru moj, obraćam za zaštitu od priviđanja šejtanskih, i Tebi se, Gospodaru moj, obraćam da me od njihova prisustva zaštitiš."** (El-Mu'minun, 97-98)

Neophodno je da ostvarimo tevhid jer šejtan zna da ne može ništa onima koji su iskreno tevhid ostvarili. Uzvišeni kaže: **"'E tako mi dostojanstva Tvoga', reče, 'sigurno ću ih sve na stranputicu odvesti, osim Tvojih, među njima, robova iskrenih.'"** (Sad, 82-83)

Moramo se na Allahovom putu boriti protiv duša naših, kao što kaže Uzvišeni: **"One koji se budu zbog Nas borili Mi ćemo sigurno, putevima koji Nama vode, uputiti;**

195 Medžmua fetava, 20/148-150, sažeto.

A Allah je, zaista, na strani onih koji dobra djela čine." (El-Ankebut, 69)

Moramo biti odlučni u robovanju Allahu, dž.š., jer je odlučnost u pokoravanju Allahu put koji vodi ka upotpunjenju i ustranosti.[196]

196 Šedžeretul-mearif vel-ahval, od El-Izza b. Abdusselama, str. 101.

ISKRENOST I ZADIVLJENOST

ISKRENOST I NJEGOVO MJESTO U ISLAMU

Zaista iskrenost zauzima posebno mjesto u islamu, čini njegovu glavnicu, srž je svakog ibadeta, ključ uspjeha poslaničke misije i uvjet ispravnosti svakog djela.

Uzvišeni kaže: **"A naređeno im je da Allahu robuju, iskreno Mu vjeru ispovijedajući."** (El-Bejjina, 5), te kaže: **"...Onaj koji je dao smrt i život da bi iskušao koji od vas će bolje postupati."** (El-Mulk, 2)

Suštinska smisao iskrenosti ogleda se u činjenici da svaka naša pokornost bude isključivo u ime Allaha.

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, veli: "Ako čovjek bude iskren prema svome Gopodaru, onda On oživi njegovo srce, privoli ga Sebi i njegovo srce zaštiti od loših i nevaljalih djela. S druge strane, srce koje nije iskreno prema Allahu prepušteno je samo sebi i njegovim htijenjima, pa

hrli onome za čime žudi i guši se u tome robujući niskim strastima ponižavajući se na taj način. Ovakva srca vrlo lahko bivaju porobljena od dinara i dirhema, ljubavi prema slavi i vođstvu kao i svim onim što porobljava srca."[197]

Ibn Dževzi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Malo je onih koji Allahu robuju iskreno jer mnogi vole da svoje ibadete obznane ljudima. Znaj da su zanemarivanje ljudskih pogleda i iskrena namjera razlog zbog čega su uzdignuti oni koji su uzdignuti.

Imam Ahmed b. Hanbel je ponekad hodao bosnog, a Mearuf el-Kerhi bio je bosnog gotovo uvijek boreći se da bude iskren u namjerama. No, danas je mnogo onih koji žele biti predvodnici a to bivaju samo onda kada njihova srca obuzme nemar i briga za mišljenja ljudi a zaborave istinu.

Vidio sam mnogo čudnih stvari kod ljudi, pa čak i kod onih koji su učeni. Ako me vidi da hodim sam, ukori me, a ako me vidi da posjećujem bolesnika, to veliča. Ja sam rekao: 'Čudim se vama, ovo je bio put Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i put njegovih ashaba.' No, danas ljudi samo žele ugled ali oni su oborili istinu pa je Allah učinio da budu oboreni u očima ljudi.

O braćo moja, popravimo naše nijete i ostavimo se uljepšavanja djela zbog ljudi, nastojmo biti ustrajni na isti-

197 Medžmua fetava, 10/216.

ni jer su pomoću toga ispravni prethodnici bili uzdignuti i još uvijek se uzdižu."[198]

U društvu iskrenih

Onaj ko čita biografije naših ispravnih prethodnika zapaža na kojem su stupnju iskrenosti oni bili i kako su isključivo Allaha radi izvršavali dobra djela. U nastavku ćemo navesti nekoliko primjera njihove iskrenosti, ne bi li krenuli njihovim stopama.

Sufjan b. Ujejna, Allah mu se smilovao, kazao je: "Ako rob bude iskren četrdeset dana, Allah mudrost spusti na njegovo srce, jezik mu oslobodi, a oči njegove produhovi kako bi vidjele nedostatke ovog dunjaluka te bolest i lijek za njega."[199]

Er-Rebia b. Husajm, Allah mu se smilovao, rekao je: "Sve ono čime se ne želi Allahovo zadovoljstvo ništavno je."[200]

Imam Ahmed, Allah mu se smilovao, je, oporučujući svome sinu, kazao: "Nanijeti da činiš dobro jer ćeš biti u dobru sve dok nijetiš da činiš dobro."[201]

198 Sajdul-hatir, str. 226-227, sažeto.
199 Hiljetull-evlija, 7/287.
200 Sijer ealamin-nubela, 4/259.
201 El-Adab eš-šeri'ja, od Ibn Mufliha, 1/121.

Avn b. Abdullah, Allah mu se smilovao, rekao je: "Ako siromahu daš nešto, pa ti kaže: 'Allah ti dao bereket', ti mu reci: 'I tebi Allah dao bereket', kako bi tvoja sadaka bila iskrena."[202]

Jahja b. Ebi Kesir, Allah mu se smilovao, rekao je: "Koncentrišite se na nijet jer je on bitniji od samog djela."[203]

"Muhammed b. Jusuf el-Esbehani nije običavao kupovati hljeb od jednog pekara te je govorio: 'Mogu me upoznati, pa me zavoljeti i da tako budem od onih koji na osnovu svoje vjere žive.'[204]

Uvejs el-Karni, Allah mu se smilovao, govorio je: "Kada se probudiš, moli Allaha da popravi tvoje srce i nijet jer ništa nije teže za tebe nego to dvoje."[205]

Hamza ez-Zijat prošao je pored čovjeka i zatražio vode, a zatim upitao: "Ti si onaj što nas podučava Kur'anu?" "Da", odgovori čovjek. Hamza mu reče: "Onda ja ne želim vodu od tebe."[206]

Abdullah b. Idris kazao je nekom čovjeku: "Upitaj za cijenu soli", a zatim ga je vratio i rekao: "Nemoj pitati, jer ti pišeš hadise od mene, a ja ne volim da pitam nekog ko sluša hadis od mene."[207]

202 Hiljetul-evlija, 4/253.
203 Hiljetul-evlija, 3/ 70.
204 Hiljetul-evlija, 8/131.
205 Sifetu-safve, 3/55.
206 Sifetus-safve, 3/156.
207 Sifetus-safve, 3/167.

Hamdun el-Kassar, Allah mu se smilovao, bio je upitan: "Zašto su riječi selefa bolje od naših riječi?" Rekao je: "Zato što su oni govorili u čast vjere, izbavljenja duša i radi zadovoljstva Allaha, a mi govorimo u čast duša, traganju za dunjalukom i radi zadovoljstva ljudi."[208]

"Abdullah b. Muhejriz ušao je u jedan dućan želeći da kupi odjeću pa je neki čovjek vlasniku dućana kazao: 'Ovo je Ibn Muhejriz, pa gledaj da ga fino uslužiš'. Na ove riječi Ibn Muhejriz se naljuti, iziđe te reče: 'Mi kupujemo našim imetkom, a ne našom vjerom.'"[209]

Zubejd, Allah mu se smilovao, kazao je: "Volim da u svemu imam nijet pa čak i u jelu i piću."[210]

Kako su selefi prikrivali svoja djela

Dobri ljudi prikrivali su svoje ibadete i dobra djela iz bojazni od rijaluka ili nečega što bi mogo umanjiti njihovu iskrenost.[211]

Zubejr b. Avvam, r.a., rekao je: "Ko god mogne da uradi neko dobro djelo i da ga prikrije neka to i uradi."[212]

Abdullah b. Mesud, r.a., rekao je: "Ako osvanete kao postači, onda to i prikrijete."[213]

208 Sifetus-safve, 4/122.
209 Sifetus-safve, 4/206
210 Hiljetul-evlija, 5/61.
211 Telbisu Iblis, str. 160.
212 Ez-Zuhd, od Ibn Mubareka, str. 392.
213 Sifetus-safve, 1/416.

Hasan el-Basri, Allah mu se smilovao, rekao je: "Ako čovjek nauči Kur'an napamet, neka o tome ne obavještava svoga komšiju; ako čovjek nauči mnogo od fikha, neka to ne obznanjuje ljudima. Ako čovjek klanja dugo po noći, a ima goste, onda neka ne dozvoli da oni saznaju da je klanjao. Upoznali smo ljude koji nikada nisu obznanjivali djela koja urade u tajnosti ako je to bilo moguće."[214]

On također veli: "Ako čovjek bude na nekom sijelu pa mu dođe da progovori o svojim djelima, neka se sustegne, a ako se pribojava da neće moći, onda neka napusti to sijelo."[215]

"Davud b. Ebu Hind postio je četrdeset godina, a da njegova porodica nije znala za to. Radio je kao obućar i od kuće sa sobom nosio hranu koju bi u putu podijelio kao sadaku, a navečer se kući vraćao i večeravao s porodicom."[216]

Supruga Hasana b. Ebu Sennana kaže: "Hasan i ja ljegali smo u postelju pa bi me on zatim prevario kao što majka prevari dijete i kada bi shvatio da sam ja zaspala, ustajao je iz postelje i klanjao."[217]

"Pojedini siromasi Medine živjeli su a da nisu ni znali odakle im dolazi nafaka, pa kada je preselio Ali b. Husejn (Zejnulabidin) uvidjeli su da hrana više ne stiže, i na taj su

214 Ez-Zuhd, od Ibn Mubareka, str 45.
215 Ez-Zuhd, od Imama Ahmeda, str. 262.
216 Hiljetul-evlija, 3/94.
217 Hiljetul-evlija, 3/117.

način saznali ko im je tu hranu donosio. Na leđima Ali b. Husejna uočili su tragove konopaca od težine onoga što je po noći nosio do domova pojedinih hudovica."[218]

"Abdullah b. Mubarek je u Tarsusu često navraćao u jednu gostionicu a jedan mladić ga je služio i pri tome od njega slušao hadis. Jednom prilikom je Abdullah navratio i nije vidio tog mladića, a bio je u žurbi. Otišao je u boj na Allahovom putu, i nakon što se vratio, ponovo je navratio i upitao za onog mladića. Rekli su mu da je u zatvoru zbog dugova. Abdullah je upitao: 'Koliki su mu dugovi?' 'Deset hiljada dirhema', odgovoriše mu. Te noći je potražio čovjeka kojem je mladić bio dužan i izbrojao mu deset hiljada dirhema i zakleo ga Allahom da nikome o ovome ne govori sve dok god je Abdullah živ. Na koncu je rekao: 'Sutra, nakon što se probudiš, pusti mladića iz zatvora.'"[219]

Abdullah b. Mubarek je u bitkama stavljao šal preko svoga lica, a imam ehli-sunneta Ahmed kazao je: "Allah je uzdigao spomen na Ibn Mubareka zato što se nije isticao nego se skrivao."[220]

Abdurahman b. Mehdi, Allah mu se smilovao, klanjao je, ali kada bi neko ušao u prostoriju, on bi legao na krevet i pravio se da spava.[221]

218 Hiljetul-evlija, 3/136
219 Sifetus-safve, 4/141-142.
220 Sifetus-safve, 4/146.
221 Sijer ealamin-nubela, 4/264.

Er-Rebi b. Husajm, Allah mu se smilovao, činio je gotovo sva svoja djela tajno, pa kada bi otvorio Kur'an da uči i vidio da neko dolazi, on bi ga prekrivao svojom odjećom.[222]

Ebu Vail Šekik b. Selema mnogo je jecao dok bi klanjao u svojoj kući, ali da mu daš dunjaluk, on to ne bi uradio ako ga neko gleda.[223]

"Ljudi su izašli u pohod na Kabul. U toj vojsci bio je Sila b. Ešim. Pred sami mrak ulogorili su se a jedan čovjek je kazao da će noćas pratiti šta će Sila b. Ešim uraditi, pa nakon što su klanjali i ljudi polijegali da spavaju, on se pridigao i ušao u jedan gustiš, a ja sam ušao za njim i vidio kako se abdesti a zatim klanja."[224]

Musa b. Bišar, Allah mu se smilovao, rekao je: "Putovao sam s Muhammedom b. Vasiem od Meke do Basre a on je na svojoj jahalici, sjedeći na njoj, po cijelu noć klanjao."[225]

Muhamed b. Vasia, Allah mu se smilovao, rekao je: "Pravi je čovjek onaj koji dvadeset godina plače, a da njegova supruga ne zna za to."[226]

Muhamed b. Kasim, sluga Muhameda b. Eslema et-Tusija rekao je: "Muhamed b. Eslem ulazio je u kuću i zaključavao vrata a sa sobom je unosio bardak vode, a ja

222 Hiljetul-evlija, 2/107.
223 Hiljetul-evlija, 4/101.
224 Sifetus-safve, 3/217.
225 Hiljetul-evlija, 2/346.
226 Hiljetul-evlija, 2/347.

nisam znao šta radi tamo, sve dok nisam čuo njegovom malog sina kako priča o očevom plaču dok mu majka to zabranjuje. Upitao sam je: 'O kakvu plaču je riječ?' Reče: 'Ebu Hasan (Muhamed b. Eslem) uđe u kuću i uči Kur'an i plače, a dijete ga čuje pa o tome priča, a on kada hoće da izađe van, opere svoje lice i stavi surmu na oči da se ne vide tragovi plača.'"[227]

El-Hurejbi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Selefi su praktikovali da čine dobra djela o kojima niko ništa ne zna pa čak ni njihove žene."[228]

Šafi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Poželio bih da svi ljudi uče od mene, ali da se meni za to ne pripisuju zasluge."[229]

Ejjub Sihtijani, Allah mu se smilovao, rekao je: "Tako mi Allaha, čovjek je iskren u onome što uradi tajno bez objelodanjivanja tog djela."[230] Njega je plač nadvladao jednog dana pa je rekao: "Kad čovjek ostari, jecanje i plač ga lahko svladaju."[231]

Nakon svih ovih izreka dat ćemo kraći komentar:

Nakon što su ovi dobri ljudi postigli potpunu iskrenost i skrivali svoja djela na putu ostvarenja istinskog tevhi-

227 Sifetus-safve, 4/126.
228 Sijer ealamin-nubela, 9/349.
229 Sifetus-safve, 2/251.
230 Hiljetul-evlija, 3/6.
231 Hiljetul-evlija, 3/7.

da bez primjesa širka, Allah, dž.š., nagradio ih je brzom nagradom i lijepom pohvalom i uzdigao spomen na njih jer su željeli samo Allahovo zadovoljstvo, pa je Allah zadovoljan njima, a i ljudi su zadovoljni njima.[232]

S druge strane, oni neiskreni, okićeni rijalukom, umišljeni i razumom opčinjeni ljudi doživjeli su samo prijezir kao kaznu za njihove pokvarene namjere, a još teža kazna očekuje ih na ahiretu.

Omer b. el-Hattab kaže: "Onaj čije namjere budu iskrene pa makar i sa samim sobom, Allah će ga zaštiti od ljudskih prigovora, a onoga koji se pretvara s onim što nema pri sebi Allah osramoti."[233]

Zadivljenost

Zadivljenost je nesreća koja uništava djela i upropaštava čovjeka. Ona je neminovnost koja se javlja kod ljudi na njihovom putu ka Allahu.

Zadivljenost je bolest koja oponira iskrenosti i uništava je, te negira poniznost i potrebu za Allahom. Ova je bolest dakako neprimjerena u odnosu prema Allahu, dž.š., a također sprečava čovjeka da vrši obračun sa samim sobom, te je tako čovjek onemogućen da spozna lijekove i greške

232 Više o ovome pogledaj: Deru tearudil-aki ven-nakli, 6/66-67.
233 Ialamul-muvekkin, 3/180.

svoje duše. I pored svega ovoga, malo je onih koji govore o ovoj bolesti i pored njene očite rasprostranjenosti i štetnih posljedica. Molim Allaha da nas pomogne i zaštiti.

Suštinsko značenje zadivljenosti i njene opasnosti

Ponosno gledanje na ibadete i njihovo veličanje od čovjeka predstavlja suštinsko značenje zadivljenosti.

Abdullah b. Mubarek, Allah mu se smilovao, rekao je: "Zadivljenost je da smatraš da ti činiš djelo koje niko drugi ne čini."[234]

El-Muhasibi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Zadivljenost u vjeri ogleda se u tome da zahvaljuješ svojoj duši na onome što si uradio ili naučio te da zaboraviš blagodati koje ti je Allah podario, a zahvalnost duši i zaborav blagodati srž je zadivljenosti u vjeri."[235]

Ebu el-Vefa b. Akil, Allah mu se smilovao, kazao je o zadivljenosti: "Zadivljenost se ogleda u veličanju učinjenih djela u pokornosti Allahu i u ponosnom viđenju samog sebe. Zadivljenost dolazi onda kada priznaš sebi da si učinio mnogo, a zaboraviš na nebrojene blagodati koje ti je Allah podario."[236]

234 Sijer Ealamin-nubela, 1/582.
235 Er-Riaje li hukuki-Llah, str. 339.
236 El-Adab eš-šer'ijje, od Ibn Mufliha, 1/149-150.

Ebu Hamid el-Gazali, Allah mu se smilovao, rekao je: "Zadivljenost se manifestuje u veličanju blagodati i priklanjanju njoj uz zaborav na Onoga koji je blagodat podario."[237]

El-Karafi, Allah mu se smilovao, kazao je: "Zadivljenost je kad čovjek veliča svoje ibadete."[238]

Pošto je zadivljenost u veoma bliskoj vezi s pretvaranjem i ohološću navest ćemo neke razlike među njima.

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, veli: "Zadivljenost je pratilac rijaluka (pretvaranja), no pretvaranje se manifestuje u dodiru s drugim ljudima, dok se zadivljenost manifestuje glede samog sebe. Onaj koji se pretvara ne može doseći srž Allahovih riječi: 'Samo Tebe obožavamo'; dok onaj koji je zadivljen nije u stanju dosegnut srž Allahovih riječi: 'Samo od Tebe pomoć tražimo.' Onaj ko ostvari značenje Allahovih riječi: 'Samo Tebe obožavam.', taj nije od onih koji se pretvaraju, a onaj ko ostvari značenje Allahovih riječi: 'Samo od Tebe pomoć tražimo', ne spada u one koji su zadivljeni sami sobom."[239]

Što se tiče razlike između zadivljenosti i reputacije, ona je jasna jer zadivljenost biva srcem dok reputacija biva jezikom. Također, reputacije je slična pretvaranju, iako možemo kazati da je reputacija povezana s čulom sluha, dok je pretvaranje povezano s čulom vida.[240]

237 El-Ihja, 3/371.
238 El-Furuk, 4/227.
239 Medžmua fetava, 10/277.
240 Vidi: Fethul-bari, 11/336.

Razlika između zadivljenosti i oholosti jeste ta da čovjek biva zadivljen svojim djelom zaboravljajući na Onoga Koji mu je omogućio da to djelo i učini. Ovim činom on se ne oholi nad nekim niti nekog ugnjetava. Međutim, ako svoju zadivljenost počne manifestovati javno kako bi ga i drugi vidjeli, onda on biva jedan od oholih umišljenika."[241]

Pojedini učenjaci oholog čovjeka nazivaju umišljenim i zadivljenim samim sobom, jer je prva stepenica oholosti zadivljenost. Onaj ko je zadivljen sobom biva i ohol, a teško je naći zadivljenog samim sobom a da nije ohol.[242]

Što se pak tiče štetnih posljedica zadivljenosti, učenjaci su govorili o tome, a u nastavku ćemo spomenuti neka od predanja.

El-Muhasibi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Zadivljenost samim sobom za sobom povlači mnoge negativnosti: čovjek ne vidi mnoge od svojih grijeha, mnoge od učinjenih grijeha olahko zaboravlja, one grijehe koji mu se spomenu smatra malehnim, svoje greške ne vidi nikako, niti riječi kojima nepravdu čini, zadivljenost ga odvodi ka oholosti i uzdizanju iznad ljudi. Zadivljen sam sobom čovjek se odrodi od Allaha i vidi sebe kao dobročinitelja, a on je kod Allaha grješnik i prijestupnik.

241 Er-Riaje, od Muhasibija, str 395.
242 Er-Riaje, od Muhasibija, str. 371.

Zar nisi vidio šta je rekla Aiša, r.a., kada joj bi rečeno: 'Kada je čovjek grješan?', a ona odgovara: 'Onda kada pomisli da je dobročinitelj.'

Istinu je rekla jer dobročiniteljem sam sebe smatra samo onaj koji je zadivljen svojim djelima."[243]

Gazali je rekao: "Znaj da su nedaće koje zadivljenost sa sobom donosi mnogobrojne. Zadivljenost odvodi ka oholosti, a oholost sa sobom donosi nebrojeno mnogo nevolja. Zadivljenost sobom čini da zaboraviš grijehe i da im ne pridaješ značaj, dok ibadete preuveličavaš i diviš im se. Zaboravljaš na Allahove blagodati i da ti je On omogućio da ibadetiš. Čovjek zadivljen sam sobom osjeća se sigurnim od Allahove kazne i smatra da on kod Allah ima posebno mjesto. Zadivljenost ga odvodi do toga da sam sebe hvali."[244]

Kur'an, sunnet i govor selefa kude zadivljenost i umišljenost samim sobom.

Uzvišeni Allah kaže: "**...a i onoga dana na Hunejnu kad vas je mnoštvo vaše zanijelo, ali vam ono nije ni od kakve koristi bilo.**" (Et-Tevba, 25)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Čovjek je, zadivljen sobom i ogrnut u skupocjeni ogrtač, kročio zemljom kad je Allah pod njim rascijepio Zemlju, i on se u njoj krčka sve do Sudnjeg dana."[245]

243 Er-Riaje, str. 337.
244 El-Ihja, 3/370, sažeto.
245 Buhari, hadis br. 5789; Muslim, hadis br. 2088.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također je rekao: *"Tri stvari su upropaštavajuće: škrtost kojoj se pokorava, strast koja se slijedi te zadivljenost čovjeka samim sobom."*[246]

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao je: "Ako ne biste činili grijehe, pobojao bih se za vas od nečeg većeg i opasnijeg, a to je zadivljenost samim sobom."[247]

Ibn Mesud, r.a., rekao je: "Dvije stvari su upropaštavajuće, očaj i zadivljenost."[248]

Nadovezujući se na riječi Ibn Mesuda, r.a., El-Muhasibi je kazao: "Istinu je rekao, da mu se Allah smiluje, jer čovjek kad postane zadivljen samim sobom, ne obraća pažnju na svoje grijehe a i one na koje obrati pažnju smatra malim, a one koje ne vidi, za njih se i ne kaje, dok se ne pribojava onih grijeha koje smatra malim, i tako ustrajava na njima dok ne bude upropašten."[249]

Huzejfa b. el-Jeman, r.a., veli: "Shodno znanju čovjek se boji Allaha, a shodno neznanju čovjek biva zadivljen svojim znanjem."[250]

Mesruk, Allah mu se smilovao, kaže: "Čovjek se boji Allaha shodno količini znanja koju ima pri sebi, a shodno neznanju biva zadivljen svojim znanjem."[251]

246 Taberani, u El-Evsatu, hadis br. 5584; Bejheki, u Šuabul-Imanu 2/382; Albani u Es-Sahiha, hadis br. 1802 i okarakterisao ga je kao hasen.

247 Ibn Adijj, 1/164 i drugi, a Hejsemi u Medžmeuz- zevaidu kaže da je sened ovog hadisa dobar 10/269.

248 Er-Riaje, str. 336.

249 Ibid.

250 El-Hudže fe bejanil-mehudže, od Esfehanija, 2/534.

251 Ez-Zuhd, od imam Ahmeda, str. 349; Sijer Ealamin-nubela, 4/68.

Mutarrif b. Abdulah b. eš-Šehir, Allah mu se smilovao, rekao je: "Da noć prospavam i osvanem kajući se, draže mi je nego da noć provedem u namazu pa osvanem zadivljen sobom."[252]

Nadovezujući se na Mutarrifove riječi, Zehebi je rekao: "Tako mi Allaha, neće uspjeti onaj ko je zadivljen sobom i onaj koji se hvališe."[253]

Fudaj b. Ijjad, Allah mu se smilovao, rekao je: "Nevolja učača Kur'ana jeste zadivljenost samim sobom."[254]

Muhammed b. Vasi, Allah mu se smilovao, kazao je o pojedinim pobožnjacima: "Pokvarila ih je zadivljenost."[255]

Ebu Osman el-Hujri, Allah mu se smilovao, rekao je: "Strah od Allaha vodi te ka Allahu dok te umišljenost i oholost udaljavaju od Allaha."[256]

Ibn Mubarek, Allah mu se smilovao, rekao je: "Ne poznajem goru osobinu kod klanjača od zadivljenosti samim sobom."[257]

El-Karafi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Razlog zbog kojeg je zadivljenost zabranjena jeste to što manifestuje loš odnos prema Allahu, jer čovjek ne smije preuveličavati ono čime se približava Allahu, štaviše, on to umanjuje shodno

252 Ez-Zuhd, od Ibn Mubareka, str. 151; Sijer Ealamin-nubela, 4/190.
253 Sijer Ealamin-nubela, 4/190.
254 Hiljetul-evlija, 8/442.
255 Sifetus-safve, 3/268.
256 Sifetus-safve, 4/105.
257 Sijer Ealamin-nubela, 8/407.

Uzvišenosti Onoga Koga obožava; zbog toga Uzvišeni Allah kaže: **'Oni Allaha ne veličaju onako kako Ga treba veličati'** (Ez-Zumer, 67). Onaj ko bude zadivljen sam sobom te svojim ibadetima, taj je propao te sebe izložio Allahovoj srdžbi."[258]

Razlog zadivljenosti samim sobom i lijek za ovu bolest

Na početku možemo kazati da se zadivljenost javlja zbog dva razloga:

Prvi, nepoznavanje Allahovih prava i nepridavanje značaja njima, zatim neznanje u pogledu Allahovih imena i svojstava te manjkavost u obožavanju Allahu ovim imenima i svojstvima;

Drugi, nemar u pogledu spoznaje stvarnosti duše, površno znanje o njenoj prirodi, neznanje o duševnim nedostacima te zanemarivanje samopreispitivanja i kontrole.

Shodno ovome, lijek se krije u sljedećem: upoznavanje s Allahom i pridavanje značaja Njegovoj Uzvišenosti, činjenje ibadeta samo Njemu kroz Njegova lijepa imena i uzvišena svojstva, a svako je dobro u Njegovoj ruci, dok Njegova milost obuhvata sve: **"Od Allaha je svaka blagodat koju uživate."** (En-Nahl, 53)

258 El-Furuk, 4/227.

Drugi lijek jeste spoznaja samog sebe i svoje duše, zatim spoznaja njenih prohtjeva, upoznavanje s duševnim nedostacima.

U nastavku ćemo navesti riječi učenjaka o ovom pitanju.

Šekik el-Belhi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Ako čovjek zapazi da radi dobra djela, neka kaže svojoj duši da je to dobro od Allaha i da je On to djelo duši približio i olakšao da ga ona uradi. Ako čovjek ovo spozna, iskorijenit će zadivljenost."[259]

Jusuf b. Husejn er-Razi, Allah mu se smilovao, veli: "Zadivljenost se javlja onda kada čovjek zaboravi da mu je Allah omogućio da on bude Njemu u pokornosti."[260]

Imam Šafi, Allah mu se smilovao, veli: "Ako se pobojiš zadivljenosti svojim djelima, sjeti se zadovoljstva Onoga od Koga tražiš, nagrade za kojom žudiš, kazne od koje bježiš, pa kada ti sve ovo bude na umu svoje djelo smatrat ćeš malim."[261]

El-Muhasibi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Zadivljenost djelima, znanjem i ispravnim mišljenjem liječi se onda kad se spozna Onaj Koji je podario sve te stvari svome robu, jer da nije Njegove milosti, niko od ljudi ne bi dosegao ništa sam od sebe zato što se duša, ako se prepusti sama sebi, odaje porocima."[262]

259 Hiljetul-evlija, 8/69.
260 Sifetus-safve, 4/103.
261 Sijer Ealamin-nubela, 10/42.
262 Er-Riaje, str. 348.

Također je kazao: "Kada biste spoznali Allahovu veličinu, gordost i uzvišenost i sve ono što Njemu pripada, stidjeli biste se da spominjete svoja djela. Kako da bude zadivljen svojim djelima onaj ko zna da je ta djela učinio samo zato što mu je Allah to olakšao i podario, a nesagledive i nebrojive su Allahove blagodati koje je ljudima podario."[263]

Ibn Akil, Allah mu se smilovao, kazao je: "Kad bi čovjek spoznao nebrojene blagodati prema njemu, svoja bi djela smatrao malim, pa makar i bila velika. Blagodati bi popratio zahvalnošću. Zadivljenost dolazi s neznanjem o Onome Kome se pokorava, a kad bi čovjek spoznao Onoga Kome se pokorava, činio bi mnogo dobrih djela i ne bi ih smatrao velikim u želji da bude dio skladne veličanstvene harmonije stanovnika sedam nebesa koji Allaha danonoćno i neumorno veličaju."[264]

Ahmed b. Kudama rekao je: "Znaj da ti je Allah omogućio i podario mnoge blagodati, stoga nema mjesta da se diviš svojim djelima niti znanju jer te Allah svim time počastio."[265]

Nevevi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Način na koji će čovjek pobijediti zadivljenost jeste da zna da je znanje koje ima pri sebi čista blagodat od Allaha. Sve pripada isključivo Allahu, pa stoga nema mjesta zadivljenosti nečim

263 El-Vesaja, str. 109.
264 El-Adab šerijje, od Ibn Mufliha, 1/150.
265 Muhtesar Minhadžul-kasidin, str. 257.

što sam nisi postigao, niti si vlasnik toga, niti znaš kad ćeš to što imaš izgubiti."[266]

Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, kaže: "Čovjek koji čini dobra djela želeći time Allahovo zadovoljstvo ne može biti zadivljen sam sobom ako zna da mu je upravo Allah podario sve blagodati koje ima. Allah mu je podario jezik, srce, oči, uši, te mu na taj način omogućio da čini dobra djela. Čovjek koji ovo ima na umu ne može biti zadivljen sam sobom jer se zadivljenost javlja upravo onda kada čovjek zaboravi da mu je Allah podario sve blagodati i na taj mu način omogućio činjenje dobrih djela."[267]

Zaista vjerovanje u Allaha, spoznaja Njegovih imena i svojstava te ostvarenje potpunog robovanja Allahu čovjeka čini poniznim i od njega otklanja svojstvo zadivljenosti samim sobom.

Onaj ko spozna da je Allah Taj Koji srcima upravlja, te da su srca svih robova između dva Allahova prsta te da ih On okreće kako hoće, te da čovjek u očima ljudi čini djelo koje vodi ka Džennetu, a on je u suštini od stanovnika Džehennema, - sve ovo čovjeku povećava iman i čini ga poniznim i pokornim.

Ibn Betal, Allah mu se smilovao, kaže: "U nepoznavanju završnice svakog djela krije se velika mudrost jer da

266 El-Medžmu, 1/55.
267 El-Fevaid, str. 144.

čovjek zna da je uspio, onda bi postao zadivljen i ulijenio bi se. S druge strane, kada bi znao da je propao, on bi se zainatio i postao još gori."[268]

Zbog ovoga su kaderije daleko od ispravnog obožavanja i veličanja Allaha. Oni Allahu nisu pripisali svojstvo apsolutnog znanja onako kako to Njemu dolikuje te su kazali da čovjek sam stvara svoja djela, pa je tako svaki hajr koji čovjek napravi produkt njegovih ruku, a ulazak u Džennet je srazmjerna nagrada učinjenim djelima. Ovo pokvareno vjerovanje imalo je za rezultat zadivljenost i loš odnos prema Allahu, dž.š.. A Ebu Sulejman ed-Darini rekao je: "Kako da razuman čovjek bude zadivljen svojim djelima? Djelo je blagodat Allahova, pa stoga čovjek treba zahvaljivati i biti skroman, a zadivljeni svojim djelima jesu kaderije."[269]

U nastavku ćemo govoriti o drugoj vrsti liječenja zadivljenosti, a ona se ogleda u spoznaji svoje duše i preispitivanju.

Ahmed b. Asim el-Entaki, Allah mu se smilovao, rekao je: "Najiskreniji je onaj ko Allahu prizna svoje nedostatke a to je ujedno i način da osujetiš svoju dušu da postane samozadivljena."[270]

268 Fethul-bari, 11/330.
269 Hiljetul-evlija, 9/263.
270 Sifetus-safve, 4/278-279.

Ebu Osman el-Hujri, Allah mu se smilovao, kazao je: "Zadivljenost se javlja kao posljedica smatranja sebe velikim i viđenja ostalih ljudi malim."[271]

El-Muhasibi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Ko spozna sam sebe ne može biti zadivljen, zahvaljuje Allahu i pribojava se svoje duše. Smirenost i sigurost dolazi od Allaha a dušu treba koriti i samo prema Allahu, Onome Koji blagodati daje, ljubav ispoljavati.

Koliko je samo Allahovih prava koje si namjeravao propustiti pa te Allah učrstio i nisi ih propustio. Dužan si da svoju dušu koriš i budeš oprezan od nje te da njoj ne pripisuješ zasluge za učinjeno djelo. Voli Gospodara svjetova, Njemu se vrati i imaj povjerenja u Njega te se samo Njemu zahvaljuj, Njemu Jedinom."[272]

Govoreći o zadivljenosti i načinima liječenja ove bolesti, Ebu El-Vefa b. Akil, Allah mu se smilovao, kaže: "Zadivljenost dolazi uslijed neznanja o velikom broju štetnih i loših pojava od kojih čovjek stalno treba biti na oprezu kako ne bi zapao u njih. Zadivljenost se također javlja i onda kad čovjek u druge ljude gleda s poniženjem, a da kojim slučajem pogleda u svoja djela i nastoji da ih čini u ime Allaha, onda ih zasigurno ne bi smatrao velikim."[273]

271 Tabekat es-Sufija, od Selmija str. 172.
272 Er-Riaje, str. 353-354, sažeto.
273 El-Adab Šer'ijja, 1/150.

Ibn Dževzi, Allah mu se smilovao, veli: "Ko se pozabavi sobom i svojim grijesima uvidjet će da pri sebi ima mnoge nedostatke, dok su mu stanja drugih nepoznata. Stvar od koje treba strahovati jeste zadivljenost jer vjernik konstantno kori sam sebe. Rečeno je Omeru b. Abdulazizu: 'Da li želiš da te ukopamo u Poslanikovu, sallallahu alejhi ve sellem, prostoriju?' Odgovorio je: 'Da Allaha susretnem sa svim grijesima mimo širka draže mi je nego da sebe smatram dostojim da me na to mjesto ukopate.'"[274]

On također kaže: "Molim Allaha da spoznamo sami sebe i svoje mogućnosti kako za zadivljenost ne bi bilo mjesta u našim srcima. Nadamo se od Allaha da nam podari uspjeh te da budemo u stanju uočiti sve nedaće, a On je blizu i odaziva se molbi onoga koji Ga moli."[275]

Ibn-Hazm, Allah mu se smilovao, rekao je: "Ko bude iskušan samodopadanjem neka razmisli o svojim nedostacima, pa ako i dalje bude zadivljen svojom dobrotom i ispravnošću nek dobro pogleda šta ima pri sebi od ružnog ahlaka, pa ako mu se i tad sakriju mahane pa pomisli da ih nema, neka zna da ga je zadesila velika nesreća i nek zna da je od onih koji imaju najviše mahana a najslabiju moć zapažanja. Pametan je onaj ko uoči mahane svoje duše pa se trudi da ih popravi, a ahmak je onaj ko ne poznaje mahane svoje duše."

274 Sajdul-hatir, str. 251.
275 Sajdul-hatir, str. 275.

Ako budeš zadivljen svojim mišljenjima, sjeti se svojih ponora i nemoj ih zaboravljati i sjeti se pogrešnih mišljenja kojima si druge povrijedio.

Ako budeš zadivljen svojim znanjem, znaj da ti u njemu nemaš udjela, nego je to poklon od Allaha tebi, pa nemoj činiti nešto što će Allaha rasrditi, jer On može da te iskuša i učini da zaboraviš sve ono što si naučio.

Ako budeš zadivljen time što te tvoja braća hvale, razmisli o prijekorima koje ti upućuju tvoji neprijatelji, i zadivljenost će iščeznuti, a ako nemaš neprijatelja, onda u tebi nema dobra, a u najgoroj je poziciji onaj koji neprijatelja nema. Ako svoje nedostatke smatraš malim, pomisli kako bi bilo da ih predočiš ljudima pa da vidiš njihovo mišljenje, i tek onda ćeš spoznati sam sebe."[276]

Na kraju, Allahova je milost i mudrost da je ljudske duše stvorio tako da su sklone dobru i zlu: "..i duše i Onoga Koji je stvori, pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini." (Eš-Šems, 7-8) Dakle, svi potomci Ademovi čine grijehe, ali su najbolji grješnici oni koji se kaju, kao što stoji u hadisu koji smo prethodno spomenuli: "Kada ne biste griješili, pobojao bih se za vas nečeg opasnijeg- zadivljenosti." Ovo znači- da nije grijeha, ljude bi zadivljenost uništila."[277]

276 El-Ahlak ves-sijer, str 66-71, sažeto.
277 El-Fevaid, str. 61.

Zbog svega ovoga Ibn Dževzi, Allah mu se smilovao, rekao je: "Kada bi duša neprestano bila pokorna, zapala bi u nešto jako opasno a to je zadivljenost svojim stanjem i nipodaštavanje drugih. Možda bi u takvom stanju postala rob svoga znanja, pa bismo je spoznali po riječima: 'Moje'; 'Meni pripada'; 'Zaslužujem', zato je za nju bolje da lebdi u grijesima, pa kad stane na obalu, posvetit će se pravom i istinskom robovanju koje joj je najpreče."[278]

Govoreći o mudrostima i tajnama koje se kriju u činjenu grijeha i spoznaje Ibn Kajjim, Allah mu se smilovao, kaže: "Kada Allah hoće dobro Svome robu, On iz njegovog srca odstrani zadivljenost djelima koje čini, pa kada čovjek učini neki grijeh, onda ga on preokupira i pokornost u potpunosti zaboravi, a grijeh ga preokupira i zabrine. Taj ga grijeh prati gdje god da krene, ali je ovo istinska milost prema tom robu kao što su neki selefi rekli: 'Čovjek čini grijeh pa zbog toga uđe u Džennet, dok drugi radi dobro djelo i uđe u Džehennem; pa su rekli, 'Kako to? Odgovoriše: 'Čovjek učini grijeh, ali taj grijeh ga preokupira i kada ga se god sjeti, zaplače i kaje se i traži oprosta za njega i zbog tog grijeha se vrati Allahu i čini dobra djela, te se na kraju ispostavi da je grijeh bio dobar za njega. Drugi čovjek čini dobro djelo, ali ga se stalno prisjeća i smatra ga velikim i njime se oholi nad ljudima i prema Allahu, biva opterećen

278 Sajdul-Hatir, st. 79.

time zašto ga ljudi ne hvale zbog tog djela i ne veličaju to djelo, i sve ovo ga snalazi, dok ga potpuno ne savlada, te kao posljedica toga on ulazi u Vatru."[279]

279 Miftah darus-seadeti, 1/297-298; Medaridžus-salikin, 1/177.

SADRŽAJ

UVOD.....5
Značaj ove teme 9

PRVI DIO
KARAKTERISTIKE PRIMJERNOG
PONAŠANJA I AHLAKA.....17

DRUGI DIO
MORALNO - ETIČKE TEME.....57
Pripadnici ehli-sunneta
spoznali su istinu i milostivi
su prema ljudima 58
Produhovljenje
(duševni progres)..... 67
Značaj ove teme 67

Suštinsko značenje produhovljenja 69
Kako do produhovljenja? 71
Tevhid 72
Namaz 74
Sadaka (zekat) 74
Ostavljanje zabranjenih stvari 75
Preispitivanje samog sebe 78

DJELA SRCA 82
Značaj ove teme 82
Robovanje srca 88
Propisi srčanog robovanja 92
Šejtanske spletke 95
Značaj ove teme 96
Šejtanovi prilazi 98
Skrivene spletke 101
Gibet (ogovaranje) 102

ISKRENOST I ZADIVLJENOST 109
Iskrenost i njegovo mjesto u islamu .. 109

U društvu iskrenih 111

Zadivljenost 118

Suštinsko značenje zadivljenosti i njene opasnosti 119

Razlog zadivljenosti samim sobom i lijek za ovu bolest 125